

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Diplomová práce

**Pojmy dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka
a veřejný pořádek**

Matěj Raiter

2011/2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Pojmy dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny.“

V Hradci Králové dne 13.11.2011

Děkuji tímto Prof. JUDr. Ivo Telcovi, CSc. za vedení této práce, hodnotné rady, cenné informace a vstřícný přístup.

Obsah

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	5
1. HISTORICKÉ MINIMUM.....	7
1.1 ŘÍMSKÉ PRÁVO.....	7
1.1.1 <i>Ius, fas a mos</i>	7
1.1.2 <i>Bonos mores</i>	9
1.1.3 <i>Bona fides</i>	10
1.1.4 <i>Interpretatio</i>	10
1.2 PRÁVO VE STŘEDOVĚKU.....	11
1.2.1 <i>Glosátoři a komentátoři</i>	11
1.2.2 <i>Baldus de Ubaldis</i>	12
1.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA V NĚMECKU, FRANCII A RAKOUSKU.....	13
1.3.1 <i>BGB</i>	13
1.3.1.1 Rozpor se zákonem.....	13
1.3.1.2 Rozpor s dobrými mravy.....	14
1.3.2 <i>Code Civil</i>	15
1.3.3 <i>ABGB</i>	16
1.4 OBDOBÍ 1948 – 1989 V ČESKOSLOVENSKU.....	17
1.4.1 <i>Občanský zákoník z roku 1950</i>	17
1.4.2 <i>Občanský zákoník z roku 1964</i>	18
2. DOBRÉ MRAVY.....	19
2.1 POJEM.....	19
2.2 VÝSKYT V PRÁVNÍM ŘÁDU ČR.....	22
2.3 PODROBNÝ ROZBOR DOBRÝCH MRAVŮ S OHLEDEM NA JUDIKATURU.....	24
2.3.1 <i>Rozhodnutí soudu dle z. č. 946/1811 Sb.</i>	25
2.3.2 <i>Rozhodnutí soudu dle z. č. 40/1964 Sb.</i>	28
2.3.3 <i>Role Ústavního soudu při rozhodování o dobrých mravech</i>	32
2.4 DCFR A NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK.....	34
2.5 DOBRÉ MRAVY V ROZHODOVACÍ ČINNOSTI ÚŘADU PRŮMYSLUVÉHO VLASTNICTVÍ.....	35
3. DOBRÁ VÍRA.....	39
3.1 POJEM.....	39
3.2 VÝSKYT V PRÁVNÍM ŘÁDU ČR.....	41
3.2.1 <i>Dobrá víra v občanském zákoníku</i>	42
3.2.2 <i>Dobrá víra v obchodním zákoníku</i>	46
3.2.3 <i>Úprava dobré víry v zákoně o ochranných známkách</i>	48
3.3 DOBRÁ VÍRA V JUDIKATUŘE.....	49
3.3.1 <i>K § 35 odst. 3 ObčZ</i>	50
3.3.2 <i>K § 130 odst. 1 ObčZ</i>	51
3.3.3 <i>K § 135b odst. 1 ObčZ</i>	52
3.3.4 <i>K § 586 ObčZ</i>	52
3.3.5 <i>K § 30 ObchZ</i>	53
3.3.6 <i>K presumpci dobré víry</i>	54
3.3.7 <i>K zákonu o ochranných známkách</i>	56
3.4 DOBRÁ VÍRA V ÚPRAVĚ NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU.....	58
4. VEŘEJNÝ POŘÁDEK.....	61
4.1 POJEM.....	61
4.2 VÝSKYT V PRÁVNÍM ŘÁDU ČR.....	62
4.3 VEŘEJNÝ POŘÁDEK V ROZHODOVACÍ ČINNOSTI SOUDŮ A ÚPV.....	64
4.4 ÚPRAVA V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU.....	67
5. VEŘEJNÁ MORÁLKA.....	69
ZÁVĚR.....	70
RESUMÉ.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75

Úvod

Základní úlohou práva jako takového byla od nepaměti regulace společenských vztahů. Jejich postupný vývoj, a tedy množstevní nárůst situací a složitost jejich řešení vyžadovala zakotvení jistých principů, na jejichž základě by bylo možné dané situace řešit. Tímto zakotvením je míněno postupné ustalování základních společností uznávaných vzorců chování, kterými se společnost na základě obecného povědomí o správnosti takového jednání řídila. Účel celého procesu je zpravidla chápán jako zájem společnosti na ochraně zájmů jak jednotlivců, tak společnosti jako celku. Od počátků společnosti, chápané zde jako společenství lidí uznávajících jistá pravidla, ať již v podobě práva přirozeného či pozitivního, do současnosti vzniklo množství základních zásad, resp. dnes pojmenovaných jako obecné zásady právní, které, při jejich respektování, slouží právě k ochraně zájmů jednotlivců i celé společnosti. Součástí těchto zásad jsou zásada dobrých mravů a zásada dobré víry, a to jako zásady v mnoha právních řádech považovány za stěžejní. Přesto však s ohledem na míru závažnosti a důležitosti těchto dvou zásad, jakožto, díky vtělení do právních řádů, i institutů práva, jež je spatřována dle mého názoru především laickou veřejností, neméně však i veřejností odbornou, jako velmi vysoká, jejich uplatňování z praxe jako by vymizelo. Právo je v současné době očima společnosti spatřováno jako nástroj k upevnění pozic mocných a bohatých, spravedlnost neexistuje a odkaz na dobré mravy se může zdát jako pouhý výkřik do tmy. Takový stav v demokratické společnosti, byť poznamenané dlouhým obdobím nadvlády totalismu, je zcela nežádoucí a volá po změně.

Výše uvedená představa společnosti o současném stavu je dle mého názoru nastolena vágností termínů popisující dané zásady, a tím pádem i nejasností okruhu chráněných hodnot, což v řadách laické populace vzbuzuje pocit nejistoty a nedostatečné ochrany. Přestože ona vágnost není dána neschopností zákonodárce, nýbrž však spíše nemožností danou problematiku uspokojivě popsat, resp. definovat, a to především s ohledem na rozmanitost možných situací a nedostatkem obecných kritérií pro účely konzistentní definice. Výsledkem normotvorného procesu, který spočívá v inkorporaci takových zásad, je tak vytvoření neurčitých právních pojmů, jejichž interpretace pak může působit v praxi značné problémy. Nicméně nesporné je, že interpretace, ať už jakákoliv, je pro účinné uplatnění takové právní normy nezbytná. Vystává pak ovšem otázka, kdo je povolán k interpretaci těchto pojmů a jaká je míra závaznosti takové interpretace.

Zvolená práce si dává za cíl, mimo stručného historického exkurzu zaměřeného na vývoj a modelování neurčitých právních pojmů, především osvětlení významu pojmů dobrá

víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek, a to s ohledem na vývoj jejich chápání doktrinální, judikatorní a právně-logické. Neskromným cílem autorovým je pak, vedle jistého souhrnného výčtu dosavadních pokusů, vytvoření právně přijatelných definic výše uvedených pojmů či spíše snaha obecné pojmy konkretizovat a utvořit tak výklad srozumitelný i laické veřejnosti.

Obsah práce je pro přehlednost a snazší orientaci rozdělen na dvě hlavní části, které jsou dány logickou souvztažností pojmů dobré mravy a dobrá víra, jež tak tvoří stěžejní část zkoumání, rovněž kvůli nesporné důležitosti těchto institutů v právních úpravách, jak již bylo stručně nastíněno výše. Druhou část této práce, podobně konstruovanou jako část první, tvoří pojmy veřejná morálka a veřejný pořádek. Všechny pojmy v průběhu práce projdou zkoumáním z pohledu českého soukromého práva (s partikulárními odkazy do veřejno-právní úpravy), společné mezinárodní úpravy ES, ať již *de lege lata* či *de lege ferenda* a komparovány pak budou s vybranou právní úpravou cizích států. Velký důraz je kladen na judikatorní činnost vnitrostátních soudních orgánů a úpravu *de lege ferenda* v připravovaném občanském zákoníku.

Cílem této práce je mj. zjištění, zda současný stav je fungující, vyhovující a trvale udržitelný, případně jak by bylo možné jej upravit s ohledem na vývoj a globalizaci soukromého práva.

1. Historické minimum

Chceme-li úspěšně rozebírat pojmy dobré mravy a dobrá víra, je zcela nezbytné uvést alespoň ve stručnosti historický vývoj a historický kontext těchto pojmů, neboť právě vliv času na jejich formování je nezanedbatelným prvkem vždy spolu se soudobým nazíráním společnosti na to, co je mravné a morální. Přičemž tento důraz vyplývá z vysoké přizpůsobivosti těchto pojmů právě veřejnému smýšlení o morálce a mravech, které se s postupným vývojem společnosti a díky přirozenému posouvání hranic mění s nástupem každé nové generace, nezdědka kdy však i intergeneračně. Můžeme tak říci, že uvedené pojmy jsou jakýmsi zrcadlem odrážejícím postoj veřejnosti s tím, že tento postoj je odbornou veřejností zobecněn, případně formulován, a poté opětovně nastaven veřejnosti, jako již právní korektiv chování.

1.1 Římské právo

Kořeny práva, tak jak jej známe dnes, sahají hluboko do minulosti, ke znalostem našich předků starých necelé tři tisíce let. Do tohoto období se datuje vznik římské říše, která položila základy takřka dokonalému právnímu systému, jež se stal inspirací pro pozdější kodifikace především evropského práva, a jehož některé instituty zůstaly zachovány v současných právních řádech v takřka nezměněné podobě. Proto považuji za nezbytné zmínit historický vývoj římského práva jako celku, aniž bych se však zabýval jeho rozdělením na jednotlivé etapy, a to především ve vztahu k nazírání a aplikaci dobrých mravů a dobré víry.

1.1.1 *Ius, fas a mos*

Římským právem pro účely této práce rozumějme právo formované od založení Říma v roce 753 BC po vládu císaře Justiniána I. (483 – 565 AD), který korunoval vývoj římského práva jeho sumarizací do obsáhlého kodexu, později nazvaného *Corpus Iuris Civilis*.

Důvody úspěchů římského práva a jeho nadčasovosti lze hledat v citlivém rozdělení na tři stěžejní oblasti – *ius, fas a mos* – které byly vyčleněny již v nejranější fázi historie římského práva. V tomto raném období se římský občané řídili zvykovými normami (*mores*

maiorum)¹, které zdědili po svých předcích. V té době za nejdůležitější kategorii bylo možné považovat *fas*, neboli boží právo (*ius divine*). Pokrývalo největší oblast regulovaných zájmů a chránilo především zájmy společnosti jako celku, např. vražda byla jednáním zcela nepřijatelným, tzv. *nefas*, jednáním proti božským zákonům. Respektování božských zákonů nebylo třeba přílišně vynucovat, neboť motivací pro dodržování těchto norem byl strach z hněvu bohů, kteří potrestají celou společnost zpravidla neúrodou, přírodní katastrofou či válkou, přesto bylo vynucování těchto pravidel svěřeno do rukou kněžích, kteří tak měli za úkol dohlédnout na to, aby byl znovu nastolen stav před porušením a obnovena harmonie mezi společnostmi a bohy.

Naproti tomu existovalo *ius*, jako právo člověkem vytvořené, jeho dosah byl mnohem užší a předmětem regulace byly spíše zájmy soukromé, upravující od drobných právních úkonů jednotlivce po kontraktaci ve všech podobách (*pacta, contractus*). Jednání porušující *ius*, tedy toho, co je řádné pro daný vztah², pojmenovalo římské právo *iniuria*, překládáno jako protiprávní chování. Oba dva okruhy se mnohdy překrývaly, někdy doplňovaly, ale vždy v případě kolize norem upravujících vztahy či situace totožné dominovalo právo božské, což bylo mimo jiné dáno i právem interpretace, jímž byla nadána vrstva kněžích, která se tak v poměrně značné míře podílela na religionizaci práva.

Význam pojmu *mos* (nebo též *mores*) byl již od počátků římského práva vnímán jako velmi důležitý korektiv proti nespravedlnosti zákona, které mohlo být dosaženo slepou a čistě formalistickou aplikací práva. Institut mravů přestože oddělen od *ius*, jako pravidlo chování adresované svědomí jednotlivce, které není formálně vymahatelné, byl vtělen do právních norem prostřednictvím dobrých mravů. Díky tomu *ius* splňovalo požadavky na výkon spravedlnosti a bylo nadále definováno jako – „the art of good and equitable“³ („*Ius est ars boni et aequi*.“ (Celsus)); to co je vždy spravedlivé a poctivé⁴ (Paulus); vyžadující žít čestně, nikomu neškodit a dát každému co mu po právu náleží („*Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*.“ (Ulpianus)).⁵

¹ „the ways of our forefathers“ in MOUSOURAKIS, G. *The historical and institutional context of Roman law*, Ashgate Publishing, Ltd., 2003, str. 16

² tamtéž str. 18

³ BERGER, A. *Encyclopedic dictionary of Roman law*. Volume 43, Part 2, American Philosophical Society, 1953, str. 525

⁴ tamtéž (překlad autora)

⁵ SMITS, J. M. *Elgar encyclopedia of comparative law*. Edward Elgar Publishing, 2006, str. 402 (překlad autora)

1.1.2 Bonos mores

Můžeme říci, že římské právo je skutečným otcem pojmu dobrých mravů jako takového (*boni mores*), kdy právě v tomto období vývoje práva došlo k oddělení morálky od práva, což odlišuje římské právo (*ius civile*⁶ i *ius gentium*⁷) od práva obyčejového, kde morálka byla součástí jeho norem. Přestože tedy došlo k oddělení morálky od práva, nebylo na tyto dvě oblasti nazíráno odděleně a nelze říci, že by byla morálka od práva zcela separována, ba právě naopak. V právních normách bylo hojně odkazováno do oblasti morálky za účelem stanovení mimoprávních požadavků na jednotlivá chování jednotlivce, zejména ta, která jsou způsobilá zapříčinit vznik, změnu nebo zánik právních vztahů.

Na dobré mravy římské právo odkazovalo jako na obecnou zásadu právní, jejímž cílem byla regulace práva za účelem předejití jeho přílišné formalizace na úkor spravedlnosti ve smyslu rozumného uvažování (*common sense*). Stejně tak jako v době současné, výklad pojmu byl neurčitý, resp. neexistoval výklad žádný, neboť zásada byla vždy aplikována na konkrétní jednotlivý příklad, a tedy interpretace práva a posléze kasuistika měla vliv na vnímání tohoto pojmu od jednotlivého případu *pro futuro*. V právních normách byl odkaz na požadavek na dodržení morálky, lépe řečeno požadavek na respektování obecně uznávaných morálních zásad, formulován negativně, a to především jako zákaz jednání, které odporuje dobrým mravům (*contra bonos mores*). Za takové jednání se považovalo např. závazek ke spáchání/plnění/konání nedovoleného.

Pokusy klasických právníků vyložit či definovat pojem dobré mravy povětšinou skončily výsledkem, který se svou mírou obecnosti v podstatě shodoval s vykládaným pojmem a nebyl tak valným přínosem. Takovým příkladem je Papiniánova definice *contra bonos mores*: „Where a son under paternal control is appointed an heir, under a condition which is one that the Senate or the Emperor does not tolerate, it invalidates the will of the father, just as if the condition could not be complied with by the son; for where any acts injuriously affect our piety, reputation, or self-respect, and, generally speaking, are contrary to good morals, it is held that we are unable to perform them.“⁸

⁶ občanské právo – vztahující se výhradně na občany Říma

⁷ právo cizinecké – upravující vztahy s cizinci

⁸ ROLAND, J. S. P. *Scott: The Civil Law: Vol. I* [online]. Publikováno 19.6.2002, Poslední revize 8.11.2011 [cit 21.11.2011]. < <http://www.constitution.org/sps/sps06.htm>>. (překlad autora: Tam kde syn pod otcovou kontrolou je jmenován dědicem s podmínkou, která podle senátu nebo císaře není přípustná, zneplatňuje to takovou závěť otce, a to stejně tak jako podmínka, která nemůže být synem splněna; a to z důvodu, že taková podmínka zahrnuje úkon způsobilý škodlivě působit na naši zbožnost, sebeúctu, a, obecně vzato, je v rozporu s dobrými mravy.)

Dále pak byly definovány okruhy, kdy na základě zásahu do nich bylo možné vyvolat ochranu na bázi dobrých mravů. Těmito okruhy byly především na nejvyšší úrovni respektované vztahy v rámci rodiny. Dobré mravy sloužily i jako jisté omezení principu smluvní svobody⁹.

1.1.3 Bona fides

Pojem dobré víry je dalším z pojmů, které v sobě snoubí aspekt právní s aspektem morálním, jehož původcem je římské právo. Vzhledem k oddělení těchto dvou kategorií v římském právu (viz výše), se dobrá víra stala rovněž jakýmsi externím odkazem z oblasti práva do oblasti morálky, za stejným účelem jako institut dobrých mravů, tedy bylo by lze říci, že se jednalo o contra prostředek spravedlnosti proti přílišné formalizaci práva¹⁰. Římské právo rozdělilo dobrou víru na subjektivní a objektivní. Objektivní dobrá víra spočívala v obecném požadavku jednat čestně a poctivě v právních vztazích, takové jednání bylo i obecně očekávané¹¹. Subjektivní dobrá víra se vztahovala k osobnímu vnitřnímu přesvědčení jedince, že jedná spravedlivě a v souladu s právem, a že tímto svým jednáním nezasahuje do oprávněných, zákonem chráněných, zájmů třetích osob ve smyslu porušení jejich práv.

1.1.4 Interpretatio

Pro ucelený náhled na římské právo, jako na původce pojmů dobré mravy a dobrá víra, považují za důležité zmínit oblast interpretace práva. Tato oblast, jak již bylo výše uvedeno, byla zpočátku svěřena do rukou kněžích. Postupem času spolu s vývojem společnosti, bylo třeba, aby se i právo vyvíjelo a reflektovalo na potřebu úpravy nově vznikajících právních vztahů a na vývoj vztahů současných. Dochází tedy k převažování *ius* (práva světského) nad *fas* (právem božského původu) a výklad práva ve smyslu náboženském se stává nedostačujícím. V této fázi jsou kněží nahrazeni právníky, kteří se začínají zabývat výkladem práva (*iurisprudentes* nebo-li též *iurisconsulti*)¹². Práce těchto právníků spočívala v poskytování právních rad a názorů magistrátům, soudcům a stranám ve sporu, poskytovali

⁹ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2004, str. 14

¹⁰ *Pozn. autora*: formalizace práva – pokud by bylo právo zcela formalistické, nebylo by v žádném případě třeba zkoumat objektivní stránku věci, stačilo by formálně správné podání pro úspěch ve sporu

¹¹ „general expectation“ in MOUSOURAKIS, G. *The historical and institutional context of Roman law*, Ashgate Publishing, Ltd., 2003, str. 34

¹² tamtéž str. 31

spíše rady týkající se a vyplývající z konkrétních případů a nezabývali se tak systematickým přístupem k právu a právní teorii. Jejich následovníci, poté co byla objevena metoda protikladnosti, již zkoumali právo z hlediska jeho souvislostí a vzájemných vztahů jednotlivých jeho institutů. Výsledkem této činnosti byla extrakce jednotlivých obecných principů, jež mohly být pak aplikovány na konkrétní případy. Spolu s objevením metody analogie přichází poměrně ucelený systém výkladu práva, který je založen na respektování oněch obecných principů, jimiž jsou *aequitas*, *utilitas*, *humanitas* a *bona fides*. V případě potřeby interpretace zpravidla nedochází k vyložení zásad, jako neurčitých právních pojmů, nýbrž dochází k rozebrání případu, jeho subsumpci pod danou zásadu a zhodnocení, zda jednání/chování danou zásadu respektuje či nikoliv.

1.2 Právo ve středověku

Zánikem Římské říše naštěstí nedošlo k zániku římského práva jako celku, ale na tento vyspělý právní systém navazují nástupnické evropské státy a národy. Pokud mluvíme o návaznosti, je tím míněna tzv. recepce římského práva. Tento pojem znamená přejímání římského práva, zpravidla jednotlivých jeho částí – institutů, pojmů, zásad nebo konstrukcí – které jsou případně upraveny nebo pozměněny a následně přijaty za součást vlastního právního řádu.

1.2.1 Glosátoři a komentátoři

Přes formální zachování římského práva prostřednictvím Byzantské říše, která byla přímým pokračovatelem Říše Východořímské, doznalo právo jako takové velkého úpadku. Římské právo v původním latinském znění bylo vyučováno na právnických školách a aplikováno pouze ve velkých městech. Ve velké míře docházelo k jeho zjednodušení pro účely snadné aplikace v praxi, což mělo za následek odchylky od původních záměrů „zákonodárce“. Právní věda na nízké úrovni měla za následek nemožnost publikace významnějšího tvůrčího díla¹³, které by opětovně pozvedlo úroveň práva.

Roli restaurátorů římského práva s velkým vlivem na jeho následnou recepci sehráli dvě na sebe navazující právní školy. Přívrženci historicky starší školy glosátorů, jejíž

¹³ BARTOŠEK, M. *Dějiny římského práva*. Praha, Academia, 1995, str. 256

působnost se datuje mezi 11. a 13. století do oblasti Itálie se střediskem v univerzitní Boloni, působili jako učitelé práv, kteří studovali *Corpus Iuris Civilis* a podávali k němu komentář ve formě *glos*. Jejich výklad římského práva sjednoceného do Justiniánova kodexu byl velkým přínosem pro celou evropskou civilizaci, která i na základě jejich komentářů recipovala římské právo do svých právních řádů.

Komentátoři byli školou pokračující, navázali na učení svých předchůdců a dále obohacovaly římské právo o nové výklady a poznatky tak, aby aplikace práva v praxi byla snazší a jasnější. Výrazným posunem je orientace na právní praxi, což je vnímáno jako reakce na ryzi teoretičnost školy glosátorů. K římskoprávním textům připojovali texty kanonické, slučovali různorodé systémy a vytvářeli tak tzv. právo obecné (*ius commune*). Obecné právo, jako výsledek jejich práce dosažený prostřednictvím zpracování, uspořádání a zobecnění římského práva za pomoci nových pojmů (označováno jako tzv. *mos italicus*), mělo být jakýmsi subsidiárním právním systémem obecně platným a aplikovatelným v případech, kdy městské právo svou úpravou nedostačovalo. Nutno podotknout, že i přes poměrně rozsáhlou úpravu pojmosloví římskoprávních institutů, pojmy dobré mravy a dobrá víra zůstaly beze změny, a to jak po stránce definiční, tak po stránce aplikační.

1.2.2 Baldus de Ubaldis

Středověcí právníci vykládali pojem dobrá víra v souvislosti se dvěma dalšími pojmy – spravedlnost a svědomí. Skrze tyto pojmy byl do právních úkonů vtělen morální aspekt, který presumoval určitou (nutno dodat, že poměrně vysokou) míru poctivosti každého jedince. Tento morálně-právní požadavek byl uvažován také italským právníkem a komentátorem Baldusem di Ubaldis, který se však hlouběji zaměřil na konkrétní požadavek, jako spojující prvek rovnosti (*equity*) a dobré víry (*good faith*). Tímto prvkem byl požadavek, že nikdo by se neměl obohatit na úkor jiného. Rovněž vyjádřil, že soudce při posuzování dobré víry by měl věnovat pozornost tomu, aby vyloučil případný zlý úmysl (*dolus*) kontrahenta, a dále podrobit zkoumání k čemu jsou strany zavázány na základě spravedlnosti (*natural equity*) a na základě znění zákona (*ordination of law*).

1.3 Právní úprava v Německu, Francii a Rakousku

Úspěch školy komentátorů lze bezesporu spatřovat v obnovení římského práva, a díky jeho učení a přizpůsobení potřebám soudobé společnosti, i v postupném přijetí v jednotlivých zemích jako práva platného. S výjimkou některých zemí, v nichž byla právní věda na takové úrovni, že nepotřebovala pomoc zvenčí – Anglie a Rusko, toto mohutné hnutí zachvátilo celou kontinentální Evropu a je souhrnně nazýváno recepcí římského práva¹⁴. Recepce byla spásou pro všechny společenské třídy a byla odpovědí na volání po dlouhodobé změně jednotlivých řádů, které díky své rigidnosti nesplňovaly aktuální požadavky spojené s vývojem společnosti.

1.3.1 BGB

Pojmy dobré mravy a dobrá víra jsou po celou dobu vývoje práva provázeny výkladem římskoprávním bez jakýchkoli větších dílčích snah o jejich redefinici v jednotlivých etapách vývoje. První znatelnou změnou bylo přijetí Bürgerliches Gesetzbuch¹⁵, občanského zákoníku účinného od 1. ledna 1900 v německých zemích.

1.3.1.1 Rozpor se zákonem

Německý zákoník vymezuje několik případů, které přísně sankcionuje neplatností daného právního úkonu. Jedním z těchto případů je základní zásada německého práva – rozpor se zákonem, jenž je upraven v ustanovení § 134 BGB, které říká, že „právní úkon, který se přičí zákonnému zákazu je neplatný, pokud ze zákona nevyplývá něco jiného“. Zákonná dikce pak nevysvětluje pojem zákonného zákazu, lze však dovodit, a právní nauka má za to, že zákonným zákazem se rozumí porušení jakékoliv kogentní normy. Pomoci může i negativní vymezení toho, co zákonným zákazem není, přičemž „zákonnými zákazy naopak nejsou ty právní normy, které pouze omezují dispoziční volnost v rámci privátní autonomie“¹⁶. Toto legitimní omezení zásady privátní autonomie má přímý vztah k právní úpravě dobrých mravů, neboť je úpravou speciální k ustanovení o rozporu s dobrými mravy zakotveném v § 138 BGB (viz níže).

¹⁴ tamtéž str. 258

¹⁵ dále jen jako BGB

¹⁶ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha, C. H. Beck, str. 26

1.3.1.2 Rozpor s dobrými mravy

Zásadní důležitost připisovaná právní úpravě dobrých mravů v německém zákoníku je zřejmá již z generální klauzule o právních úkonech v rozporu s dobrými mravy, jež je včleněna mezi základní body obecné části občanského práva, a je vyjádřením „respektu k právu jako systému norem založeném na širších mimoprávních standardech“¹⁷. Sankcí neplatnosti jsou tak stíženy právní úkony, které jsou v rozporu s dobrými mravy. Oproti ustanovení o rozporu se zákonem zde není připuštěno žádné zákonné osvobození od povinnosti souladu s dobrými mravy, resp. není stanovena žádná výjimka, kdy by jednání proti dobrým mravům nebylo stíženo neplatností.

Jakékoli bližší vymezení pojmu dobrých mravů v BGB nenajdeme, neboť z pozitivního práva ani dovozen být nemůže vzhledem k tomu, že se jedná o odkaz do mimoprávní oblasti společenských norem a standardů, jimž je připisována právní relevance. Takovými společenskými normami jsou však jen normy platné a obecně uznávané, které lze subsumovat pod pojem tzv. minima společenských hodnot.

Proto velký význam, tak jako vždy v historii práva, má výklad tohoto neurčitého pojmu. V německém právním řádu je funkce výkladu práva uložena mj. Nejvyššímu spolkovému soudu¹⁸, který ji realizuje prostřednictvím své judikatorní činnosti. Spíše než vytváření ustálené judikatury soud posuzuje dobré mravy ad hoc pro každý jednotlivý případ podle okolností, které jej doprovázejí. Přesto však na základě judikatury vznikla formule „o pocitu sounáležitosti všech spravedlivě uvažujících lidí“.¹⁹ Tato logicky mnohdy kritizovaná definice má své výhody v tom, že jednoznačně zavrhuje společností obecně a zjevně nepřijatelné jevy (jako např. korupci).

Vzhledem k povaze uvedené formule, která, až na zjevně nepřijatelné jevy, blíže neobjasnila okruh jednání, jež lze spojovat se sankcí neplatnosti, neboť nejsou v souladu s dobrými mravy, bylo třeba nadále usilovat o další konkretizaci dobrých mravů. K tomu se vyjádřil německý Spolkový ústavní soud, který uvedl, že „posuzování souladnosti s dobrými mravy vychází ze společných hodnotových představ, kterých určitý národ dosáhl v určitém bodě svého duchovního vývoje, a které zakotvil ve své ústavě“. Ústavní soud tak poukázal na to, že porušením dobrých mravů je možné rozumět i některé zásahy do základních lidských práv a svobod, a „konkrétní standardy pro vymezení obsahu pojmu dobrých mravů je třeba

¹⁷ tamtéž str. 37

¹⁸ Bundergerichtshof (BGH)

¹⁹ tamtéž str. 40

odvozovat z tuzemského prostředí“, přičemž v jiném prostředí uznávané standardy nejsou směrodatné.

1.3.2 Code Civil

Vývoj práva ve Francii byl stejně jako ve většině evropských zemí poznamenán základy římskoprávními, na nichž byl posléze národní právní řád postaven. První významnou kodifikací francouzského práva je tak zákoník vydaný za vlády Napoleona I. – *Code civil des Français*²⁰. Výraz kodifikace francouzského práva však není zcela správná, neboť se nejednalo o kodifikaci soudobých právních norem ve Francii uznávaných, i když z nich extrahované některé základní zásady se staly součástí kodifikace. Zákonodárci se nechali inspirovat Justiniánovým *Corpus Iuris Civilis* a nemalý vliv měla i Francouzská revoluce. Výsledkem však byl velmi propracovaný zákoník, který se stal vzorem pro kodifikace v celé Evropě.

Přes podobný obecný vývoj evropského práva se však instituty týkající se dobrých mravů v národních právních řádech jednotlivých zemí značně liší, což pouze potvrzuje, že chápání morálních standardů společností spočívajících nejen na kulturní vyspělosti daného státu je významným prvkem ovlivňujícím tvorbu práva na daném území. Francouzské právo tak neuplatňuje koncepci, v níž by byl právní úkon navázán na kritéria souladu se zákonem či dobrými mravy, ale vyslovuje tak přímo zákaz jakékoli odchylky od kogentních norem Cc.²¹ Platnost jednostranných právních úkonů nebo smlouvy tak Cc navazuje na předmět a kauzu takové smlouvy (resp. právního úkonu), jejichž prostřednictvím pak hodnotí úkon jako dovolený či nedovolený a následně případně jako platný či neplatný.

Definici dobrých mravů v Cc nenajdeme a je tedy na soudech, aby stanovili určitou morální rovinu v právních normách. Vzhledem k této pro Francii charakteristické povaze soudnictví, jako judikatorního orgánu s poměrně velkou mírou závaznosti soudních rozhodnutí a vskutku masovou produkcí judikatury, je na tento systém nazíráno jako na ekvivalentní systému *case law*. Výsledkem této činnosti je pojem „zvyklosti slušných lidí“, který je kritériem pro posuzování dobrých mravů. Za základní kategorii dobrých mravů je považována sexuální morálka, v níž judikatura zaostřuje na darování a závěti ve prospěch partnera z mimomanželského svazku. Mezi právní úkony přičítící se dobrým mravům pak spadají ty, které se týkají prostituce nebo pronájmu veřejných domů. Problematika dobrých

²⁰ dále jen Code Civil nebo Cc

²¹ *lois impératives*

mravů rovněž zahrnuje ochranu osobnosti a lidské důstojnosti, jejichž působnost se kryje s ochranou poskytovanou veřejným pořádkem.

Rozpor s dobrými mravy spojuje Cc s absolutní neplatností, neboť nauka chápe takový rozpor jako velmi vážný, vzhledem k tomu, že se jedná o rozpor se všeobecně chráněnými zájmy²².

1.3.3 ABGB²³

Rakouský zákoník přijatý v roce 1811, po více než 40 letech přípravných prací, byl z velké části inspirován římským právem a podobně jako francouzský Code civil je založen více na respektu ke svobodě a rovnosti, než na striktně právních základech. Dlouhodobost přípravných prací měla za následek vystřídaní několika kodifikačních komisí a změnu panovníka, přesto však základní jádro zákoníku zůstalo věrné římskoprávním základům promítnutých do pojmu *přirozená slušnost*²⁴. Přirozená slušnost se svým obsahem ztotožňuje s dobrými mravy, neboť by měla být jakýmsi základním minimem jedince, který pak ve vztahu k právním úkonům jedná čestně, poctivě a stojí za splněním svých závazků. Od svého přijetí byl ABGB několikrát novelizován, z toho však větší úpravy zaznamenal pouze v průběhu První světové války (1914 – 1918), základní zásady a otázka dobrých mravů a dobré víry zůstala zachována a ustálila se v podobě, která platí dodnes.

Rakouský zákoník, podobně jako BGB, obsahuje generální klauzuli, která v ustanovení § 879 odst. 1 ABGB uvádí, že nedovolené a tudíž neplatné právní úkony jsou ty, které jsou v rozporu se zákonem nebo se příčí dobrým mravům.

Rozpor s dobrými mravy v rakouském právním řádu je považován za případ protiprávnosti právních úkonů a „tak představuje kategorii pokrývající sféru toho, co sice není výslovně zakázáno v pozitivním právu, avšak je zjevně nedovolené a příčí se základním a obecným právním zásadám.“²⁵ Podobnost s německým BGB můžeme spatřovat i ve ztotožnění se s jeho definicí dobrých mravů (viz výše), nezřídka užívanou při výkladu dobrých mravů rakouskou judikaturou. Při výkladu dobrých mravů je nezbytné analyzovat potřeby a zájmy jednotlivce i společnosti a na základě nich pak stanovit chování, resp. právní úkony, které jsou ve vztahu k těmto zájmům a potřebám v hrubém nepoměru. Podrobněji bude o vztahu dobrých mravů a dobré víry, která je pod silným vlivem německé doktríny,

²² SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha, C. H. Beck, str. 165

²³ Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch

²⁴ KADLECOVÁ, M. a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha : Eurolex bohemia, s. r. o., 2004, s. 76.

²⁵ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. Praha, C. H. Beck, str. 69

pojednáno dále, především v komparaci se soudobým vnímáním těchto institutů v českém právu.

1.4 Období 1948 – 1989 v Československu

1.4.1 Občanský zákoník z roku 1950

Změna společenských poměrů po roce 1948 měla být deklarována mimo jiné i přijetím tzv. středního občanského zákoníku schváleného Národním výborem dne 25.10.1950. Pojetí zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník²⁶ se značně lišilo od předcházejících právních úprav položených na základech římského práva, neboť jeho signifikantním znakem bylo právě distancování se od romanistického přístupu k civilnímu právu a bylo tak jistým pokusem o vytvoření svébytného socialistického civilního práva.

Zákonnost právních úkonů ve vztahu ke korektivu vyššího (tj. veřejného) zájmu společnosti v rámci právní normy byla zákonodárcem promítnuta do dvou souslovných výrazů, které rozdělily právní úkony způsobující neplatnost na ty, které se přičií zákonu a ty, které se přičií obecnému zájmu.

Obecný zájem jako určitý morální korektiv právní normy je v ObčZ/1950 zmiňován na několika místech, aniž by však bylo definováno co je pojmem míněno, což byl prostor pro judikatorní činnost soudů, aby tak prostřednictvím svých rozhodnutí vytvořily jakýsi otevřený výčet způsobů chování, které s obecným zájmem nejsou slučitelné. V této souvislosti je příkladem této činnosti rozhodnutí Okresního soudu v Olomouci ve věci žalobce o zaplacení 1637 Kč za lihové nápoje, v němž je pod právní úkon v rozporu s obecným zájmem podřazen právní úkon hostinské, kterým „hostinská dávala žalovanému, když u ní utratil svou mzdu, další lihoviny na úvěr...“²⁷ Z toho lze dále pak i usuzovat na projev libovůle soudů při výkladu pojmu *obecný zájem*, což lze však pravděpodobně přisuzovat režimu a jeho vlivu na justici, o jejíž nezávislosti by bylo lze více než pochybovat.

Obecný zájem jako myšlenka ochrany zájmů socialistické společnosti měla tak nahradit původní romanistickou koncepci dobrých mravů. Svým širokým okruhem, do nějž *de*

²⁶ dále jen ObčZ/1950

²⁷ Sp. zn.: C V 471/50 ze dne 30.3.1951

facto spadala i pravidla socialistického soužití²⁸, mezi nimi např. úkony kterými se vědomě kořistí z tísně, slabosti rozumu či nezkušenosti druhého k vlastnímu bezdůvodnému obohacení²⁹ aj., nemohla uspět ve smyslu, v jakém je korektiv morálního významu chápán, neboť umožňuje takřka neomezené zásahy do soukromoprávních vztahů.

1.4.2 Občanský zákoník z roku 1964

Změny provedené v novém občanském zákoníku doznaly spíše formy tzv. kosmetických úprav. Zákonodárce zachovává přízeň co největší míře obecnosti a tedy velmi širokému okruhu vztahů, na něž lze aplikovat sankci neplatnosti právních úkonů, což je podpořeno volbou dikce „odporuje“, která po stránce gramatické dává možnost usuzovat právě na vyšší míru obecnosti než výrazy „příčí se“ či „porušuje“. Absolutně vágní pojem „obecný zájem“ je pak nahrazen pojmem „zájem společnosti“, jehož vypovídací hodnota však nadále zůstává nízká.

²⁸ *Pozn. autora:* Obecný zájem a pravidla socialistického soužití – jsou dva různé instituty v socialistickém civilním právu, byť jsou svou povahou na sobě částečně závislé. Přičemž pravidla socialistického soužití by mohla být svým smyslem připodobněna korektivu dobrých mravů a obecný zájem byl chápán spíše jako veřejnoprávní zásah do soukromoprávní sféry.

²⁹ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, Praha, C. H. Beck, str. 185

2. Dobré mravy

Vzhledem k tomu, že dobré mravy jsou nejvýznamnější projekcí prvku morálky do našeho právního řádu, rád bych této kapitole věnoval zvláštní pozornost, která bude spočívat v podrobnějším rozboru pojmu, a to zprvu v rovině filosofické a následně v rovině právní. Za důležité považuji udělat průřez celým právním řádem s ohledem na vyhledání výskytu dobrých mravů v jednotlivých právních předpisech a náhled na jejich význam jak partikulární v daném odvětví, tak ve vztahu provázanosti jednotlivých odvětví soukromého práva. Neméně významnou je pak subkapitola o judikatorní činnosti soudů a jejich vliv na formování a výklad pojmu dobrých mravů. Přestože je obsahem této práce zhodnocení neurčitých právních pojmů na území České republiky, nemohu se ubránit jistě prospěšné komparaci dobrých mravů v několika vybraných zemích EU, a to především s ohledem na postupné sbližování právních předpisů v rámci evropeizace práva a vydání tzv. *DCFR*³⁰. Závěrem kapitoly je proveden rozbor *de lege ferenda* návrhu nového občanského zákoníku.

2.1 Pojem

Pakliže chceme porozumět termínu, resp. institutu, dobrých mravů a jeho významu v právu, je třeba začít v oblasti mimoprávní, což by nemělo být ani zdánlivě nelogické, neboť mravy jsou pojmem ryze neprávním a mají spíše co dočinění s disciplínami filosofickými a především pak sociologickými, kterým lze přisuzovat i vznik tohoto pojmu.

Mrav je českým ekvivalentem anglického výrazu *mores* přejatého z latiny³¹. Mrav se ve svém jednotném čísle prakticky neužívá, běžnější je pak jeho množné číslo mravy, které tak lépe vystihuje jeho obsah, zpravidla definovaný jako relativně ustálený soubor neurčitého množství norem chování či jednání příslušníků určité společenské skupiny (např. národa). Určitou podobnost lze oprávněně shledat s definicí pojmu zvyk nebo-li obyčej. Pod pojmem obyčej však spatřuji již vyšší formu určité normy, spočívající v její kvalifikovanosti tak, že pravidlo už nejen, že by mělo být dodržováno, dodržováno být musí. Chování obyčeji odporující je pak zpravidla již spojeno s nějakým druhem opatření (zejm. sankce). Nikoli tak je tomu u mravů, jejichž nedodržení může být pouze spojeno s negativní reakcí společnosti.

³⁰ Draft Common Frame of Reference

³¹ Mórés (pl.), Mós (sg.)

Mravnost lze pak chápat jako jistou vlastnost nebo schopnost člověka rozeznat co je dobré a co je zlé a respektovat hodnoty společností stanovené jako mravně správné³².

Jak bylo uvedeno výše mravy jsou souborem norem ne stálým, nýbrž relativně ustáleným. Tedy měnicím se s postupem času, a i když časové hledisko není výlučně rozhodující, rozhodujícím však bezesporu je vývoj společnosti a s tím spojený vývoj společenských vztahů. V souladu s tezí, že právo jako právní norma (zde např. ve formě obyčeje), je určitou kvalifikovanou formou mravu, jako ustáleného a obecně uznávaného pravidla, je možné uzavřít, že mravy zde byly dávno před právem. Dohnáním této myšlenky *ad absurdum* by bylo lze říci, že do chvíle vzniku právních norem se společnost řídila nepsaným mravním kodexem, který byl pak postupně přetaven v právní normy regulující jednotlivé vztahy a jakákoli právní norma tedy kdysi byla mravním pravidlem. Poté však vyvstává otázka, proč vznikla potřeba tvorby právních norem a vytvoření určité duality mravních pravidel a pravidel právních. Z filozofického hlediska, které však je blízké právnímu řešení, je (opět velmi zjednodušenou) odpovědí – kvalita člověka a potřeba penalizace, kterou, jak již bylo uvedeno, oblast mravních pravidel nedisponuje.

Dobré mravy, jako právní pojem je pojmem nesnadno uchopitelným a definovatelným, proto mu teorie přiřkla přívlastek neurčitý a zařadila jej do skupiny neurčitých právních pojmů, tedy pojmů takových, které se vyznačují společným jmenovatelem. Tímto je pak vysoká míra neurčitelnosti, ve smyslu možnosti bližšího vymezení pojmů, a tedy vytvoření právně relevantní definice, způsobilé být součástí právního předpisu a nezpůsobující názorovou rozdílnost tak vysokou, že lze dokonce pochybovat o existenci právní jistoty.

Výše nastíněné je předmětem pokusů a snah teorie, která se v zájmu práva a jeho základních zásad snaží o jeho preciznost, určitost a dostatečnou míru jistoty, kterou by právo jako ucelený systém právních norem mělo oplývat. Nicméně tyto pokusy by neměly být výsledkem libovůle především jednotlivců, domnívajících se, že jsou schopni definice lepší než jejich předchůdci, a to i přesto, že taková definice pozbývá jakékoli závaznosti. Definice takového právního pojmu, ne však více než kteréhokoli právního pojmu jiného, by měla být předmětem odborné debaty širšího okruhu osob, kterému předcházela obširná analytická fáze

³² Pozn.: autor si je vědom značného zjednodušení problematiky, neboť při zaobírání se podrobněji filozofickou stránkou věci by práce nabrala jiného rozměru.

zaměřená na obstarání dostatečného množství podkladů, které by kolegiu umožnily pozdější společný závěr, více či méně kompromisní.³³

Pro ilustraci uvádím dvě „definice“, které dle mého názoru mohou postačit pro vytvoření hrubého náhledu laické veřejnosti, nikoli však jsou způsobilé pro účely interpretační a aplikační.

„Pojem dobrých mravů, s nímž právní předpisy, zejména i občanský zákoník operují, je různě definován. Je to přirozené, uváží-li se, že jde o odraz morálních zásad demokratické společnosti, která se ve vzájemném občanském soužití a v souladu se společenským vývojem vyvíjejí, a to jak ve smyslu časovém, tak místním. Octl-li se proto výkon určitého práva či povinnosti v občanskoprávních vztazích v rozporu s dobrými mravy, přičít-li se určitý právní úkon zejména smlouva dobrým mravům anebo byla-li škoda způsobena úmyslným úkonem proti dobrým mravům atd., musí být vždy posuzováno v daném čase a na daném místě s přihlédnutím ke všem okolnostem a povaze konkrétního případu (tzv. objektivní kritérium). V Obchodním zákoníku se operuje s dobrými mravy hospodářské soutěže a prohlašuje se za nekalou soutěž takové jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům či spotřebitelům.“³⁴

„Jsou právně významnou hodnotou v právu poměřující – právní normy a jejich realizaci buď s mravním smyslem právní úpravy, nebo s ekvitou chápanou buď rovněž jako mravnost, nebo jako požadavek rovných pozic účastníků – právních vztahů.

Svým významem nabývají významu základní zásady – soukromého práva.

Patří z hlediska obsahového k neurčitým pojmům, které jsou užívány částečně jako hodnota v právu, na kterou se právo přímo nedovolává (tedy jako princip ve vlastním smyslu), zásadně však jako norma neurčitého obsahu, užívaná na základě přímého zákonného odkazu (např. § 3 odst. 1 ObčZ., tedy jako tzv. generální klauzule). Posouzení konkrétního obsahu pojmu dobr. mravů by však mělo náležet soudci aplikujícímu právo. Některé západoevropské právní řády, ale i evropské projekty soukromého práva, namísto principu dobrých mravů v podobném významu užívají principů dobré víry (good faith), poctivého obchodního styku (fair dealing), rozumnosti (reasonableness), případně jiných.“³⁵

³³ Pozn.: autor takovou debatu o definici či výkladu neurčitého právního pojmu připodobňuje zákonodárnému procesu.

³⁴ MADAR, Z. a kolektiv. *Slovník českého práva*. 2. vydání, Praha, Linde, 1999, str. 304

³⁵ HENDRYCH, D. *Právníký slovník*. 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001, str. 151

2.2 Výskyt v právním řádu ČR

Důležitost dobrých mravů, jako morálního korektivu zmírňujícího tvrdosti pozitivního práva, lze dovést mimo jiné i z četnosti jeho výskytu v českém právním řádu, kdy je možné jej nalézt asi ve dvaceti různých zákonech. Rozlišovat právní předpisy ve formě zákona podle jejich významnosti nebo důležitosti by nebylo správné, proto bych rád pro příklad uvedl některé konkrétní, v nichž se pojem dobrých mravů objevuje, kritériem výběru je známost daného zákona širší veřejností.

Následný výčet považuji pro účely práce za velmi důležitý, pro vytvoření určitého uceleného náhledu na výskyt dobrých mravů v našem právním řádu.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině - § 96 odst. 2.

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád - § 175p odst. 1

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník³⁶ - § 3 odst. 1, § 39, § 424, § 469a, § 471, § 482, § 564, § 630, § 711, § 759

Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích - § 4

Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník³⁷ - § 8, § 44

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání - § 24

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy - § 2

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách - § 12

Zákon č. 46/2000 Sb., tiskový zákon - § 15

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích - § 10

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze - § 44

Zákon č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání - § 40

Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích - § 36

Zákon č. 441/2003 Sb., zákon o ochranných známkách - § 4, § 10

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti - § 12, § 38, § 63, § 140

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství - § 12

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce - § 13, § 14, § 261, § 265

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník - § 31

³⁶ Dále jen ObčZ

³⁷ Dále jen ObchZ

Předmět právní úpravy výše uvedených předpisů je rozličný, jedná se vsuktu o průřez spektrem zájmů chráněných v rámci právního řádu ČR. Z toho je patrné, že dobré mravy nejsou záležitostí čistě občanskoprávní a absolutního omylu bychom se dopustili, kdybychom se domnívali, že problematika postihuje pouze oblast tzv. soukromého práva. Dalo by se říci, že kdyby nic jiného jednotlivé právní předpisy nespojovalo, institut dobrých mravů by tímto spojovacím článkem jednoznačně mohl být.

Přes odlišnost cílů a smyslu právních úprav jednotlivých předpisů, jsou jednotlivé dílky obsahující korektiv dobrých mravů velmi podobné. V normativní větě, která se skládá z hypotézy a dispozice³⁸, se korektiv dobrých mravů může objevit jak v hypotéze, tak v její dispozici. Přičemž však běžnější je jejich výskyt v hypotéze, viz např. § 96 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině: „Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.“ Příkladem formulace v dispozici je např. ustanovení § 564 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník: „Je-li doba plnění ponechána na vůli dlužníka, určí ji na návrh věřitele soud podle okolností případu tak, aby to bylo v souladu s dobrými mravy.“

Poslední výše uvedený případ je jistým specifickým i v tom, že na rozdíl od ostatních dispozic poukazuje na soulad s dobrými mravy, tedy jde svým způsobem o stanovení pozitivního požadavku na dobré mravy. Tato dílka se pak vyskytuje v zákoníku práce a v zákoně o ochranných známkách. Mnohem častěji se však dobré mravy vyskytují v souvislosti s formulací negativní, která je výrazem nežádoucího rozporu s tímto korektivem, tak jak je uvedeno v příkladu ze zákona o rodině. Tento rozpor je v teorii označován latinským termínem *contra bonos mores* a bude pak gramaticky vyjádřen slovy: „být v rozporu“, „odporovat“, „příčít se“, „porušit“, „jednat proti“.

Jak bylo výše uvedeno, institut dobrých mravů může být považován za jistý spojující prvek jednotlivých právních předpisů napříč českým právním řádem, spojujícím prvkem uvnitř institutu dobrých mravů, začleněného do právních předpisů chránících různé zájmy společnosti bude pak zpravidla zájem společnosti na ochraně společnosti jako celku. Půjde tedy o jakýsi požadavek na vyšší míru ochrany, na kterou má společnost prostřednictvím institutu dobrých mravů právo, a na druhou stranu pak je i prvkem zavazujícím, kdy takovou vyšší míru ochrany je společnost povinna dodržet. Pakliže opět použijeme nezbytnou trochu filozofie, touto ochranou je míněna ochrana společnosti v souladu se zásadami zcela

³⁸ GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009, str. 36

základními, bez větších rozdílů společnými všem jedincům, a to bez ohledu na národnost, barvu pleti, vyznání, věk aj., a které jsou každému člověku imanentní. Zde si dovolím drobnou poznámku k závěru o imanentnosti základních zásad a tedy chápání chování, které je v souladu nebo naopak v rozporu s dobrými mravy. V rámci filozofie, popřípadě sociologie, se vedli/vedou obšírné debaty o tom, zda morální zásady jsou každému člověku vlastní již od narození, tedy z podstaty lidské bytosti, nebo zda jsou tyto hodnoty člověku vštěpovány až posléze společností. Nelze snad ani určit jednoznačně správné stanovisko, lze se pouze spolu s odůvodněním připojit k tomu nebo tomu názoru. V českém právním řádu můžeme nepatrně vodítko nalézt v institutu mravní vyspělosti obsaženém v českém trestním právu. Konkrétně jde o ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který normuje, že:

„Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“³⁹

Z této dikce lze vyvodit náklonnost zákonodárce k názoru o postupném získávání povědomí o základních (zásadních) hodnotách společnosti. Na finálním stupni tohoto povědomí se mohou samozřejmě podílet negativní vlivy, především pravděpodobně zařazení ve společnosti, které si člověk nevybírám. Nicméně se domnívám, že u zdravého a průměrně smýšlejícího jedince míra povědomosti o základních zásadách musí dosáhnout takového stupně, kterým se rovná schopnosti rozeznat správnost či nesprávnost svého jednání právě ve vztahu k nejobecnějším zájmům společnosti jako celku.

2.3 Podrobný rozbor dobrých mravů s ohledem na judikaturu

Jak bylo výše uvedeno, dobré mravy jsou pojmem flexibilním, resp. abych byl přesný jejich obsah podléhá jistému vývoji, což je definičně vyjádřeno jako relativní ustálenost tohoto pojmu. Vzhledem k tomuto faktu jsou dobré mravy pojmem českého právního řádu, jehož ustálenost lze spatřovat již od občanského zákoníku z roku 1811 a do tohoto období lze zařadit i první moderně-právně relevantní výklady a interpretační snahy ať už teoretiků nebo praktiků – zejména pak soudců. Tyto výklady, mnohdy velmi kvalitní, někdy poněkud

³⁹ Pozn.: Přičemž podobné znění, tedy obsahující požadavek mravní vyspělosti nezletilého pro určení zda je způsobilý k právnímu úkonu či nikoliv, obsahoval do 31.12.1991 i občanský zákoník. Mravní vyspělost byla posléze nahrazena požadavkem vyspělosti volní.

scestné, avšak především díky vlivu režimu, jsou minimálně užitečným vodítkem pro výklad dobrých mravů v současnosti. Proto tato kapitola jest pojata jako vývoj interpretace dobrých mravů, který by měl ve finále nastínit alespoň hrubý obsah pojmu právě s ohledem na relativní časovou ustálenost.

2.3.1 Rozhodnutí soudu dle z. č. 946/1811 Sb.

Období účinnosti občanského zákoníku z roku 1811 je charakteristické určitým způsobem svévole při interpretaci pojmu dobrých mravů. Pro účely režimu bylo využito abstraktnosti pojmu, pod nějž tak bylo možné subsumovat širokou škálu zájmů, uváděných jako zájmy společnosti. Příkladem tohoto tak může být rozhodnutí ze dne 10.1.1950⁴⁰, kdy Krajský soud v Praze rozhodl o neplatnosti smlouvy, kterou se banka jako zaměstnavatel zavázala poskytnout svému řediteli jako zaměstnanci, *„...kromě pense ještě zvláštní příplatek..“*. Tento příplatek, považován za zcela neopodstatněný a nadměrně vysoký oproti platům ostatních zaměstnanců banky tak soud shledává jako příčící se dobrým mravům a z tohoto důvodu prohlašuje smlouvu za neplatnou. Z toho je patrné nerespektování zásady smluvní volnosti v tomto období, což je skryto hávem dobrých mravů a tedy vyšších zájmů společnosti.

Kvalitnější je rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴¹, které naopak nespátřuje rozpor s dobrými mravy ve smlouvě, kterou je sjednána konkurenční doložka, v níž je uložen zákaz dodávat zboží vymezenému okruhu zákazníků. Odůvodněno tím, že i přes dané omezení *„...zbývá tak četný okruh zákaznictva a takové možnosti dalšího volného soutěžení, aby se činností ve svém výdělečném oboru mohl v potřebné míře hospodářsky uplatnit.“* Spravedlivou zdá se mi pak i poznámka, že dobrým mravům neodporuje, že žalobce (omezený smlouvou o konkurenční doložce) uzavřel tuto smlouvu v tísní, neboť tato tíseň nebyla (pravděpodobně ani nemohla) být druhému kontrahentovi známa, a ten tedy této tísně úmyslně nevyužil.

Ke konkurenční doložce z pohledu opačného je možné zařadit rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴², kterým bylo rozhodnuto o neplatnosti konkurenční doložky příčící se dobrým mravům z důvodu, že ujednání o omezení je takového rozsahu, *„...jenž jest podle okolností*

⁴⁰ Opr XII 4/50

⁴¹ Rv II 513/40

⁴² Rv II 689/30

případu neslušným ztížením zaměstnancovy výživy a omezuje jeho výdělkovou svobodu způsobem, přesahujícím míru nezbytnosti. “

Z jiného rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴³ lze dovodit, že v rozporu s dobrými mravy není takové smluvní ujednání, z něhož ani jedna ze stran nepožívá neodůvodněné výhody na úkor druhé smluvní strany. V tomto rozhodnutí lze spatřovat nové kritérium hodnocení rozporu s dobrými mravy, a to vznik výhody ze smlouvy (nebo z jejího dílčího ujednání) u jednoho kontrahenta, která má pak za následek možný vznik újmy na straně druhé smluvní strany. Zavedení kritéria „výhody a újmy“ je dle mého názoru vykročení nesprávným směrem, kdy snahou by měla být spíše objektivizace obsahu dobrých mravů (byť objektivizace neurčitého zní jako něco zcela absurdního) a zúžení okruhu chování souladného s dobrými mravy, čímž by mohla být dosažena vyšší míra konkretizace a právní jistoty. Naopak subjektivizací pojmu prostřednictvím újmy daného subjektu znamená ubírání se směrem zcela opačným, kdy dochází k nepřiměřenému a nekontrolovatelnému rozšíření tohoto okruhu a vyvolání případné nezbytnosti vymezit jaké chování zapříčiňující určitou újmu lze považovat za nesouladné s dobrými mravy.

Zajímavé z hlediska soudní argumentace je rozhodnutí soudu prvního stupně, které však je svým způsobem i poněkud kuriosní a úsměvné, a které nutně muselo být zrušeno rozhodnutím Nejvyššího soudu⁴⁴. Skutkový stav spočívá v tom, že žalovaný spolu se žalobkyní spolupadělali otcovu závěť, přičemž žalované pak měla být vyplacena část z finančního obnosu z dědického řízení na základě padělané závěti získaného. Přesto, že již u soudu prvního stupně byl skutkový stav zjištěn správně (žalobkyně si nechala slíbit za neoznámení tr. činu padělaní závěti odměnu, kterou je žalovaná částka), soud posoudil chování žalobkyně i její pohledávku jako neodporující dobrým mravům. Argumentace soudu založená na faktu, že neoznámení trestného činu není povinností, nýbrž však právem, byla však odvolacím i dovolacím soudem popřena a ujednání shledáno v rozporu s dobrými mravy – *„Oznámiti trestný čin není zpravidla povinností, nýbrž jen právem, avšak, dá-li si někdo za to, že takový čin neoznámí, smluvně slíbiti peníze, je to smlouva, jež vzhledem k této souvislosti a svému účelu jest nicotnou, protože se přičí dobrým mravům, jak je každý slušně a spravedlivě cítící člověk v lidské společnosti pojímá. “*

⁴³ Rv I 1909/36

⁴⁴ Rv II 110/26

Zajímavým pak shledávám dovětek Nejvyššího soudu, kterým vyslovuje premisu shodného vnímání dobrých mravů každým slušným a spravedlivě cítícím člověkem ve společnosti. Tento zdánlivě právně irelevantní dovětek může být však z hlediska teoretického spatřován jako faktický zásah mimoprávního souboru morálních zásad do právního řádu, a může být chápán jako důkaz přijetí mimoprávních norem za součást systému práva a tedy pochopení jejich důležitosti nejen při výkladu, ale i aplikaci práva.

Do kategorie rozhodnutí, která explicitně zdůrazňují, že právně nevymezený pojem dobrých mravů je tak svěřen do rukou výkladu soudců, lze zařadit rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴⁵, jehož úryvek z odůvodnění zní: „*Zákon nemluví o nemravnosti předmětu smlouvy, jak tomu bylo ještě v dřívějším znění u § 878 obč. zák. - ani o nemravnosti obsahu smlouvy, nýbrž o smlouvě, která se přičí dobrým mravům. Zákon úmyslně nevymezil blíže pojmu „nemravnosti“, přenechávaje soudu, by s uvážením všech jednotlivostí a zvláštností případu rozhodl, zdali ta která smlouva odporuje dobrým mravům.*“ Soud dále také podtrhuje nezbytnost uvážení všech okolností, a tak přisuzuje jistou flexibilitu obsahu dobrých mravů, který se tak v rámci jistých mezí bude lišit případ od případu.

Zda k vymezení dobrých mravů nějak pozitivně přispívá je otázkou, neboť vkládá do hry pojem poctivého člověka, který lze však pravděpodobně ztotožnit s člověkem slušným a spravedlivě cítícím. – „*Dobrym mravum přičí se nejen to, co je nemravným v užším slova smyslu, nýbrž i to, co se považuje mezi poctivými lidmi za nepřípustné z důvodů zneužití tísně jiného neb obcházení zákonů, nebo poškozování veřejných zájmů a pod.*“ – Jinak pak v souladu s teorií vyjadřuje možné důvody pro které lze vyslovit rozpor s dobrými mravy, a to zneužití tísně, obcházení zákona a poškozování veřejných zájmů. K zúžení okruhu tak zajisté nedochází, nýbrž však je tento okruh alespoň zčásti obsahově konkretizován.

Další rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴⁶ přisuzuje rozpor s dobrými mravy i právnímu úkonu, který stanoví nepřiměřenou, resp. přemrštěnou, provizi. Na tomto se shodly soudy obou instancí a ani dovolání nebylo vyhověno. V odůvodnění pak Nejvyšší soud dobré mravy charakterizuje jako „*součást vžitého řádu právního*“ a dále uvádí, že „*co se jim přičí je zpravidla nedovoleno*“. V závěrečném odůvodnění pak shledává právní úkon, kterým je sjednána provize převyšující provizi obvyklou o 200% jako přičící se dobrým mravům a dodává, že o takovém závěru nemůže nikdo pochybovati.

⁴⁵ Rv I 1046/25

⁴⁶ Rv I 1607/22

Krátce lze se pak pozastavit nad konstatováním Nejvyššího soudu, že: „*Dobrym mravum se přičí každé podle vžitého právního řádu nedovolené jednání...*“. Z takovéto dikce lze dovodit, že soud chápal dobré mravy jako soubor hodnot vydělených z řádu morálního, který však nebyl vtělen do řádu právního, ale zůstal sám o sobě jako soubor hodnot každému člověku vlastních a nezbytně zasahujících a ovlivňujících právní řád jako takový. Zestručněno, autor se domnívá, že lze takovému chápání porozumět jako střetu práva v rovině pozitivně-právní⁴⁷ (právní řád zákonodárcem vytvořený) a rovině přirozeno-právní⁴⁸ (právní řád jako soubor základních hodnot člověku vlastních, mj. dobré mravy).

2.3.2 Rozhodnutí soudu dle z. č. 40/1964 Sb.

V předchozí kapitole byla vybrána rozhodnutí Nejvyššího soudu z období před účinností ObčZ/1964. Vybraná rozhodnutí jsou tedy průřezem oblastí do nichž dobré mravy zasahovaly, a to díky tomu, že dobré mravy byly do zákona vtěleny prostřednictvím jednoho stěžejního paragrafu⁴⁹, který plnil funkci tzv. generální klauzule. V ObčZ/1964 roli generální klauzule převzal § 3, tedy pokud pro účely této práce přeskočíme období od roku 1964 do přijetí novely 264/1992 Sb.⁵⁰, a dobré mravy byly rozšířeny a explicitně vyjádřeny v mnoha dalších ustanoveních, v oblastech vyžadujících nezbytnou přítomnost korektivu vyššího zájmu společnosti. Z tohoto důvodu lze judikaturu rozčlenit do několika samostatných oblastí. Nicméně, stěžejní bude i přesto výklad generální klauzule dobrých mravů, a to i z toho důvodu, že rozhodnutí týkajících se právě ustanovení § 3 je většina, především pak ale proto, že vymezení pojmu dobré mravy v těchto obecných případech je aplikováno na rozhodnutí ze speciálních oblastí, kdy je zpravidla vysloven názor přejatý z takového rozhodnutí, nebo je na něj jednoduše odkázáno.

Charakter dobrých mravů jak je pojímán v současnosti dobře vystihuje rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 2008⁵¹, jehož právní věta – „*Použití § 3 odst. 1 ObčZ je možné*

⁴⁷ Pozn.: Juspozitivismus – je směr právního myšlení, který zdůrazňuje význam pozitivního práva na úkor práva přirozeného. in *Právní pozitivismus* [online]. Poslední revize 12.1.2011 v 20:53 [cit. 2.3.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Juspozitivismus>>.

⁴⁸ Pozn.: Jusnaturalismus – je směr právního myšlení, který zdůrazňuje přednost přirozeného práva před právem pozitivním, i když o nezbytnosti tohoto práva nepochybuje. Vytýká juspozitivistům, že se z jejich úvah vytratila představa spravedlnosti, o níž se autorita zákona musí opírat a která jediná může bránit zásadnímu zneužití práva. in *Přirozené právo* [online]. Poslední revize 6.2.2011 v 18:24 [cit. 2.3.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jusnaturalismus>>.

⁴⁹ § 879 z. č. 946/1811 Sb.

⁵⁰ Pozn.: o tomto období je pojednáno v kapitole 2.4.2

⁵¹ 28 Cdo 693/2006

zpravidla ve výjimečných případech výkonu práv a povinností, a to jako spravedlivé, spravedlivě vyrovnávací měřítko pro hodnocení konkrétních okolností individuálního případu, sledující odstranění případných tvrdostí zákona.“ – vyjadřuje skutečné nazírání na institut dobrých mravů jako korektiv zvláštního významu, odstraňující tvrdost zákona na základě vlivu základních společenských hodnot, který je třeba použít právě v případě, kdy hrozí porušení těchto hodnot.

Obsahově se výše uvedené rozhodnutí doplňuje s rozhodnutím NS z roku 2007⁵², které odůvodňuje výjimečnost užití dobrých mravů tím, že „*soud v takovém případě nepřiznává právo, které je jinak dáno právním předpisem, a tím podstatným způsobem zasahuje do principu právní jistoty.*“ V tomto případě soud *de facto* hodnotí situaci jako střet dvou základních zásad – zásada souladu s dobrými mravy a zásada právní jistoty (vtělená mj. do Ústavy a Listiny)⁵³ – kdy jedna z nich vždy musí být do jisté míry potlačena.

Výše uvedené příklady rozhodnutí vstřípili dobrým mravům vlastnost výjimečnosti – tedy v tom smyslu, že ve prospěch dobrých mravů bude rozhodnuto v případě, že zájem na spravedlnosti rozhodnutí z hlediska mravního (resp. morálního) převyšuje zájem rozhodnout v rámci právní jistoty, a jeví se v daném případě jako přípustné zasáhnout do struktury právního vztahu tak jak je koncipován. Následující rozhodnutí přisuzují dobrým mravům vlastnost další, a to vlastnost jedinečnosti okolností, za kterých lze ve prospěch dobrých mravů rozhodnout.

Výkon práva může tak být jako rozporný s dobrými mravy shledán vždy při posouzení konkrétních okolností a poměrů účastníků⁵⁴. Spolu s rozhodnutím NS 33 Cdo 2393/2007 pak tato rozhodnutí tvoří pomyslnou nemožnost vytvoření jakéhosi katalogu chování, které je možné hodnotit jako souladné nebo naopak rozporné s dobrými mravy. Tuto myšlenku však nelze absolutizovat, neboť u případů, kdy je uplatňována ochrana na základě dobrých mravů, existuje vysoká míra podobnosti případů, která pak může a zpravidla i vede k podobným rozhodnutím. Nehledě na to, považuji však za správné takovéto explicitní vyslovení snahy individualizace případů při rozhodování, což znamená, že společnost (reprezentovaná v tomto případě vybraným vzorkem – tj. soudci ve výkonu funkce) odmítá robotický přístup k právu.

⁵² 30 Cdo 1501/2007

⁵³ Čl. 2 odst. 3 z. č. 1/1993 Sb.; Čl. 2 odst. 2 z. č. 2/1993 Sb.

⁵⁴ 30 Cdo 57/2008: „*Posouzení, zda určitý výkon práva je v rozporu s dobrými mravy, je závislé na konkrétních okolnostech a poměrech účastníků, protože má význam právě a jen pro projednávanou věc a nesplňuje tak podmínku judikatorního přesahu do poměrů sporů jiných – obdobných.*“

Rozšířenou, poněkud komplexnější definicí, v rozhodnutích NS je tato uvedená charakteristika dobrých mravů, která opět zdůrazňuje nutnost individuálního posuzování každého případu, dále však uvádí, že v rámci institutu dobrých mravů je třeba posuzovat soubor hodnot nikoli subjektivně, nýbrž objektivizovat je co možná nejvíce, aby bylo dosaženo skutečného zjištění co společnost v daném čase a na daném místě posuzuje za správné anebo naopak z hlediska mravního za nepřijatelné.

Dobré mravy podle těchto rozhodnutí *„lze chápat jako souhrn určitých etických a kulturních obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jež musí být vždy posuzovány z hlediska konkrétního individualizovaného případu v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu, kdy nezáleží na subjektivním názoru jednotlivce, nýbrž na hodnocení společenském, objektivizovaném.“*⁵⁵

V požadavku objektivizace jak jej NS ve svých rozhodnutích prezentuje lze spatřovat kontinuitu výkladu dobrých mravů od Vladimíra Kubeše z komentáře k obecnému zákoníku československému⁵⁶. Tento autor uvádí pojem veřejné mínění, které reprezentuje představu široké veřejnosti o mravech a vytváří tak soubor kulturních norem, které by pak pro rozhodování soudu o dobrých mravech měly být „závazné“. Nicméně, vědom si nemožnosti aplikace v praxi, především s ohledem na to, že by prakticky soudce *„nedělal nic jiného, než si zjednával rozmanitými metodami vědomosti o obsahu kulturního řádu a pak srovnával zda-li smlouva jest s obsahem tohoto řádu v souladu“* tuto svou tezi usměrňuje do kolejí použitelnosti a uvádí, že vědomosti o dobrých mravech soudce získává dvojím způsobem – buď je zná z vlastní zkušenosti nebo povolá znalce, který předloží zprávu o tom *„jaké mravy panují v té či oné společnosti“*. Otázkou, kterou soudce pak musí zodpovědět je, zda jsou dobré mravy v daném případě *„způsobilé býti uznány ve smyslu ideálu člověka a národa.“*

Rozhodnutí, které hodnotím jako velmi významné pro přístup soudů k dobrým mravům, je rozhodnutí NS z roku 1997⁵⁷. V tomto rozhodnutí, které je pak dále přejímáno do dalších rozhodnutí, vyslovuje jako neakceptovatelné „odbytí“ dobrých mravů výrokem, že *„je v souladu s dobrými mravy, aby každý vykonával práva v souladu se zákonem“*. Takový výrok by znamenal absolutizaci správnosti jednání, které je v souladu se zákonem. Nejvyšší soud tu však, dle mého názoru, velmi správně a citlivě, poukazuje na cíl právní úpravy institutu dobrých mravů, kterým je ochrana právě před jednáním, které je sic v souladu se

⁵⁵ Např.: 33 Odo 29/2005; 33 Odo 1244/2004; 29 Odo 228/2000; 33 Odo 538/2003 aj.

⁵⁶ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské rusi*. Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1936, díl IV., str. 133

⁵⁷ 3 Cdon 69/96 ze dne 26.6.1997

zákonem, nicméně z hlediska dobrých mravů je společensky nepřijatelné a nemůže být tolerováno, ba co víc mu nemůže být poskytnuta ochrana. Jednání dle výše uvedeného může i nemusí být šikanózní, přičemž šikana, jako výkon práva, jehož jediným cílem je poškodit jiného⁵⁸, vzhledem k tomu, že není v ObčZ samostatně upravena, spadá pod jednání, které je v rozporu s dobrými mravy a náleží tak pod ochranu ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ.

Tento postoj NS, který by měl být respektován při rozhodování soudů obecné soustavy, lze tak vnímat jako další stupeň ke zkvalitnění práva, celkově jako systému, které není vnímáno jen na základě právních předpisů, ale posílena je stránka obecného mínění (resp. veřejného mínění) o tom co je správné.

Z hlediska vztahu ObčZ a ObchZ k posuzování dobrých mravů je dalším rozhodnutím NS⁵⁹ explicitně vyslovena vázanost obchodně-právních vztahů souladem s dobrými mravy (dle § 3 odst. 1 ObčZ). Ač jsou dobré mravy do ObchZ, jako do úpravy speciální, svým způsobem vtěleny, jedná se o úpravu velmi částečnou, a to týkající se pouze ustanovení o obchodní firmě podnikatele a nekalé soutěži. Proto pro případy neupravené bude subsidiárně užito úpravy ObčZ a tedy platí i pro obchodně-právní vztahy vše výše uvedené.

Za zmínku nepochybně stojí i rozhodnutí NS⁶⁰, díky kterému se dostáváme k diferenciaci dobrých mravů přímo uvnitř tohoto institutu. Tím je rozlišení chování odporujícího dobrým mravům na základě intenzity. Zákonodárce tak činí v ustanovení § 630 ObčZ, který normuje, že: „*Dárce se může domáhat vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím **hrubě** porušuje dobré mravy.*“

Vzniklý dualismus považuji za silně nežádoucí, zvláště v případech, kdy vágnost jednoho neurčitého pojmu (tj. dobrých mravů) dosahuje vysoké míry a dále pak je tato podpořena neurčitým pojmem druhým (tj. hrubé). Při dospívání k tomu jaké chování hrubě porušuje dobré mravy a jaké nikoliv, bude nesporně nutné, stejně tak jako u výkladu „prostých“ dobrých mravů, postupovat dle všech „pravidel“ vyslovených ve výše uvedených rozhodnutích. Úskalím takového postupu však bude nazírání společnosti na pojem „hrubé“, který bude silně podléhat subjektivnímu názoru a bude tak velmi obtížné, ne-li nemožné, jej objektivizovat, což na základě posuzování individuálních okolností v každém případě může dospět k obrovské roztržitosti v rozhodování, kde budou rozhodovat drobné *nuance* o tom, co hrubým porušením ještě není a co jím již je.

⁵⁸ 22 Cdo 1567/2004 ze dne 7.9.2004

⁵⁹ 29 Odo 756/2005

⁶⁰ 29 Cdo 228/2000 ze dne 23.1.2001

Nejvyšší soud ve výše uvedeném rozhodnutí zčásti vymezil okruh jednání – „*Obvykle jde o porušení značné intenzity nebo o porušování soustavné, a to až už fyzickým násilím, hrubými urážkami, neposkytnutím potřebné pomoci apod. Ne každé chování, které není v souladu se společensky uznávanými pravidly slušného chování ve vzájemných vztazích mezi lidmi, naplňuje znaky § 630 občanského zákoníku, nýbrž předpokladem aplikace tohoto ustanovení je kvalifikované porušení morálních pravidel konkrétním chováním obdarovaného, jehož stupeň závažnosti je hodnocen podle objektivních kritérií, a nikoliv jen podle subjektivního názoru dárce.* – výrazy „porušení značné intenzity“ a „kvalifikované porušení“ jsou dle mého názoru důkazem neuchopitelnosti a nevhodnosti takovéto další specifikace dobrých mravů v hmotném právu.

2.3.3 Role Ústavního soudu při rozhodování o dobrých mravech

Ústavní soud ČR stojící mimo obecnou soustavu soudů je orgánem nadaným úkolem chránit ústavnost, základní práva a svobody vyplývající z Ústavy, Listiny základních práv a svobod a dalších ústavních zákonů České republiky a garantovat ústavní charakter výkonu státní moci. A ačkoliv nemá pravomoc rozhodovat o hmotném právu, neboť povaha jeho rozhodovací činnosti není v žádném případě opravným prostředkem, v rámci podané ústavní stížnosti může vydat náleze, jehož obsahem je pak orgán veřejné moci vázán.⁶¹ Vzhledem k tomu mají nálezy ÚS velkou váhu a hrají důležitou roli i při výkladu dobrých mravů.

Prvním náleze⁶², který vyslovil určitou „definici“ dobrých mravů, spíše však než definování dobrých mravů, stanovil několik bodů, jimiž se obecné soudy při rozhodování o dobrých mravech mají řídit. Vysloven byl požadavek na přihlídnutí ke konkrétním okolnostem časovým, místním a také ke konkrétnímu jednání účastníků daného vztahu. ÚS se však také v rozhodnutí distancoval od rozhodování o dobrých mravech v rámci hmotného práva. Dalo by se říci, že jde o jakési rámcové rozhodnutí, které by mělo být, v rámci závaznosti nálezů ÚS, pomocným vodítkem při rozhodování obecných soudů.

Podobný závěr byl vysloven i v rozhodnutí ze dne 3. ledna 2007⁶³, ÚS zdůraznil, že „není ani v možnostech Ústavního soudu vnikat do subtilních vztahů jednotlivců, pokud jejich

⁶¹ § 89 odst. 2 zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR; § 72 an. (zejm. pak § 82) zák. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

⁶² II. ÚS 249/97 ze dne 26.2.1998

⁶³ III. ÚS 729/06

jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod.“ Neomezil se však pouze na opětovné konstatování již dříve vysloveného, ale přispěl dalším vodítkem pro rozhodování obecných soudů. Tentokrát vyjádřil svůj názor ke vztahu principu dobrých mravů a principu smluvní volnosti, kdy vyslovil, že princip smluvní volnosti nemůže být principem natolik silným, aby ospravedlňoval smluvně upravené jednání, které však je s požadavky dobrých mravů v rozporu.

Nálezy ÚS jsou sympatické svou srozumitelností a z povahy věci i minimální mírou formálnosti užitých výrazů, vět a souvětí. Stejně tak je patrná lidovost užitého jazyka, která tak dovoluje přesné vystižení, popř. vysvětlení, dané problematiky, ke kterému by za použití ryze právních výrazů a formálních konstrukcí mnohdy ani nebylo možné dospět, nebo jen velmi obtížně a krkolomně.

Nález III. ÚS 649/05 je přínosný svou komplexností, neboť shrnuje názory vyslovené ÚS k otázkám dobrých mravů a odkazuje na příslušnou judikaturu, a to jak soudu Ústavního tak i Nejvyššího. Nález však uvádím z toho důvodu, že, ať už jde o názorovou shodu a nezávislé vyjádření či se nechal ÚS inspirovat výše uvedeným komentářem Kubešovým, dospívá k názoru, že dobré mravy jsou *„společensky uznávaným komplexem mínění, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje, jaký má nebo může být obsah jejich jednání, aby bylo z hlediska obecných morálních zásad demokratické společnosti akceptovatelné“*.

Vše v této kapitole výše uvedené, tedy důležitost kontroly ústavnosti vykonávanou ÚS a potažmo tedy význam nálezů pro výklad pojmu dobrých mravů, stejně tak jako příjemně zvolený jazykový aparát, je promítnuto do relativně „čerstvého“ nálezu ÚS⁶⁴, který nelze jinak, než citovat:

„Aplikace principu dobrých mravů dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti a že zásada souladu práv, resp. jejich výkonu, s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje sociálně citlivě reagovat na konkrétní sociální fakta tak, aby právo skutečně mohlo působit v souladu se spravedlnostními představami, které ve společnosti panují a neuzavíralo se do normativní, životu odcizené „věže ze slonoviny“.“

⁶⁴ IV. ÚS 262/10 ze dne 16.9.2010

2.4 DCFR a Nový občanský zákoník

Vzhledem k tomu, že k částečné komparaci dobrých mravů s evropskými úpravami došlo v úvodních kapitolách, byť tyto byly zaměřeny především na historické souvislosti, vzhledem ke kontinuitě právních řádů, resp. především jejich základních principů, by srovnávání se současnou úpravou vytvářelo zbytečnou duplicitu.

Za krátkou zmínku však stojí tzv. Draft Common Frame of Reference, což je dílo skupiny odborníků na evropské občanské a soukromé právo, které vzniklo na žádost Evropského parlamentu. Jedná se o jakýsi sborník principů, definic a modelových pravidel, které se vyskytují v právních řádech jednotlivých evropských zemí – členů Evropské Unie. Vytvoření takového sborníku je logickým postupem v reakci na vývoj, globalizaci a snahu o harmonizaci právních předpisů členských států. Jde o první krok kupředu k zahájení rozsáhlé debaty o výběru vhodných základních principů v případě požadavku harmonizace právních řádů v rámci EU, nebo může být prozatím pouhou inspirací pro řešení mezinárodních sporů na poli soukromého práva, nebo i dobrou pomůckou v rámci předcházení takovým sporům díky povědomí o zásadách kontrahenta z jiného státu.

Pojem dobré mravy však v textu samotném nenajdeme, nicméně to neznamená, že by snad v tomto díle zcela chyběly. Na mezinárodní úrovni jsou však dobré mravy vtěleny do institutů *good faith, fairness and co-operation*⁶⁵, které pokrývají oblast dobrých mravů tak jak ji známe z tuzemské právní úpravy.

Mnohem aktuálnější, vzhledem k vývoji na mezinárodní (evropské) politické scéně, se jeví probíhající tuzemská rekodifikace občanského zákoníku, která jak svým rozsahem, tak obsahovým cílem, tedy konečným očištěním od právních odkazů a pozůstatků totalitního režimu, je velmi významnou.

V obsahu dosavadního textu nalézáme pojem dobré mravy v hojném množství, avšak bez jakéhokoliv bližšího vymezení. K tomuto lze dohledat vysvětlení v důvodové zprávě, která uvádí, že „*kategorie dobrých mravů je v soukromém právu ustálena, v doktríně je dostatečně zpracována a v praxi nepůsobí větší obtíže*“. Z toho lze dovodit, že interpretace a aplikace pojmu dobrých mravů by i po přijetí nové právní úpravy měla zůstat nezměněna.

⁶⁵ dobrá víra, spravedlnost a spolupráce

Změny *de lege ferenda* nemusí být někdy zcela zjevné, o to významnější pak však mohou být. Příkladem za všechny je ustanovení § 6 odst. 1, které oproti současné úpravě nestanoví zákaz porušování dobrých mravů, ba naopak požadavek jejich dodržování. Zde je patrný zesílený důraz na dobré mravy kladený zákonodárcem, který lze dále spatřit i v ustanovení § 502, explicitně požadujícím, aby právní jednání svým obsahem i účelem odpovídalo⁶⁶ dobrým mravům i zákonu.

2.5 Dobré mravy v rozhodovací činnosti Úřadu průmyslového vlastnictví

Dobré mravy, jakožto institut výše popsany a rozebrány, není pouhou aplikační záležitostí zákonných ustanovení a interpretační činnosti soudů na území České republiky. Dobré mravy jsou tak pojmem zasahujícím do všech oblastí v nichž se, poněkud lapidárně řečeno, autoritativně rozhoduje o nějaké záležitosti. Jednou z těchto oblastí je rozhodování o problematice právně pojmenované jako duševní vlastnictví. Zájmy chráněné v rámci duševního vlastnictví jsou výsledky určité tvůrčí činnosti, která jsou po formální stránce rozdělena do dvou subkategorií – podle toho, kterým právním předpisem jsou chráněna – jednou jsou práva autorská, chráněná autorským zákonem a druhou podkategorií práva průmyslového vlastnictví, jejichž ochrana je rozdělena do působnosti několika zákonů.

Za účelem zesílení ochrany práv průmyslového vlastnictví byl zřízen Úřad průmyslového vlastnictví, který navázal na činnost Patentového úřadu zřízeného v roce 1919. Úřad je ústředním orgánem státní správy ČR na ochranu průmyslového vlastnictví a hlavním předmětem jeho činnosti je poskytování ochrany vynálezům, průmyslovým vzorům, užitným vzorům, topografii polovodičových výrobků, ochranným známkám, zeměpisným označením a označením původu výrobků a vedení příslušných rejstříků o těchto předmětech průmyslových práv.

Úřad je nadán rozhodovací pravomocí v rámci správního řízení o ochraně výše uvedených práv. Rozhodování Úřadu jako ústředního správního orgánu je založeno na zásadě dvouinstančnosti řízení, kdy v prvním stupni rozhoduje příslušný odbor Úřadu, kterému byla věc přidělena. Ochrana práv je pak posílena právě možností podání opravného prostředku, kterým je rozklad, o němž ve druhém stupni rozhoduje vedoucí ústředního úřadu – předseda

⁶⁶ Pozn.: Autor se domnívá, že výraz „odpovídá“ je nevhodně zvolený. Pokud v § 6 zákonodárce užil termínu „dodržování“ dobrých mravů, po gramatické stránce by tomuto významu lépe odpovídal výraz „je v souladu“, který nikterak nenarušuje konstrukci ani vzhledem k požadavku „souladu“ se zákonem.

Úřadu. Díky této činnosti vzniká poměrně velká řada rozhodnutí, jejichž předmětem zpravidla je, zda danému subjektu bude ochrana poskytnuta nebo nikoliv. S ohledem na dobré mravy je pak významným rozhodování o zápisu ochranných známek.

Řízení o ochranných známkách vychází především ze zákona č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách, ve znění pozdějších předpisů. Institut dobrých mravů je promítnut do zákona ustanovením § 4, který stanoví důvody pro odmítnutí poskytnutí ochrany. Konkrétně pak písmeno f) stanoví, že „do rejstříku se nezapíše označení, které je v rozporu s veřejným pořádkem nebo dobrými mravy“.

Posuzování dobrých mravů ve známkovém řízení je, přes významovou totožnost pojmu dobrých mravů, poněkud odlišné. Rozdílem asi nejpodstatnějším, který veřejnosti však nemusí být zcela zřejmý, případně srozumitelný, je fakt, že soulad nebo rozpor s dobrými mravy je posuzován pouze v souvislosti s konkrétním zněním/vyobrazením ochranné známky a nikoliv pak s chováním/jednáním subjektu (to je pak upraveno institutem dobré víry – viz příslušná kapitola), který zápis ochranné známky požaduje. Posuzovat jednání, kterým se určitá osoba, ať už právnická či fyzická, domáhá zápisu ochranné známky, jehož účelem je např. poškození jiného soutěžitele a jednání tak svým účelem vykazuje znaky, pro které je možné jej posuzovat za rozporné s dobrými mravy, nepřísluší Úřadu, nýbrž stěžovatel se musí v této věci obrátit na obecné soudy⁶⁷.

Pro pochopení podstaty rozhodování o dobrých mravech v rámci známkového řízení je vhodné nahlédnout do metodických pokynů, které jsou souborem vodítek pro rozhodování vyvozených z ustálených postupů vlastní činnosti. Tyto pak konkretizují výše uvedené ustanovení § 4 písm. f) a uvádějí vždy i několik konkrétních příkladů. Dovolím si zde uvést celý článek 3.1.4 části F zmíněných metodických pokynů, který se týká přímo problematiky aplikace a výkladu dobrých mravů při rozhodování ve známkovém řízení:

„3.1.4 Veřejný pořádek, dobré mravy

Podle ustanovení § 4 písm. f) zákona jsou z ochrany vyloučena všechna označení obsahující slovní či obrazové prvky, které podle obecného pojetí odporují dobrým mravům nebo veřejnému pořádku. Za označení odporující dobrým mravům a veřejnému pořádku jsou

⁶⁷ „Pokud měli navrhovatelé na zřeteli údajné nemravné jednání spočívající v porušení soudem schváleného smíru mezi nimi a vlastníkem napadené ochranné známky (doklad č. 1), pak k tomu odvolací orgán uvádí následující. Tento smír byl uzavřen mezi subjekty v hospodářské soutěži, a tudíž se týká sféry soukromoprávní, zatímco výše uvedená výluka má povahu veřejnoprávní.“ in rozh. ÚPV ze dne 1.2.2011 – sp. zn.: O-423439

považovány například nemravné obrázky, pohoršlivá a nemravná označení (STRIP – provokativní, vzrušující, jedinečný world fucking magazine), symboly propagující nebo evokující násilí, rasismus, zločinné ideologie (vyobrazení hákového kříže, Ku-Klux-Klan, Národní odpor, apod.), drogy či označení pornografického charakteru (Tráva pro T34). Ve vztahu k některým výrobkům a službám mohou být jako odporující veřejnému pořádku posuzována označení tvořená zobrazením či jmény např. státních činitelů, významných osob národních dějin, názvy politických stran či státních orgánů a institucí (Klaus pro T23, 25, 26, Havel's Alpen ABSINTH SPECIAL QUALITY pro T33, Masaryk pro T33).“

Ve známkovém řízení je dále pojem dobré mravy vnímán v souladu s definicí ustálenou v judikatorní činnosti obecných soudů (tj. „...souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad...“), vycházejí z této definice Úřad aplikuje dobré mravy ve známkoprávní ochraně v této konkrétní podobě: „...prvotním účelem tohoto zákonného ustanovení je zabránit, aby ochranné známky obsahovaly slovní spojení, vyobrazení, příp. prostorová znázornění, která by mohla veřejnost obecně řečeno pohoršovat. Často se jedná o označení obscénní či nemravná, evokující násilí, válečné útrapy, označení pohoršlivá či vulgární.“⁶⁸

Pro získání praktického vhledu do problematiky uvádím tyto příklady rozhodnutí o rozkladu – rozhodnutím ze dne 1.6.1999 Úřad potvrdil zamítnutí přihlášky ochranné známky znějící „TY RUDÁ KRÁVO“, přihlášené pro časopisy. Označení Úřad shledal jako rozporné s veřejným pořádkem, „neboť jednoznačně vyvolává asociaci pohoršlivého označení určité politicky orientované skupiny lidí.“⁶⁹

Naopak Úřad neshledal jako rozpornou s dobrými mravy ochrannou známkou „ČESKÝ LEV“ i „Český lev“, zapsanou mj. i pro předávání cen za filmová a podobná díla. Posuzována byla otázka zneužití „lva“ jako symbolu českého státu. Úřadem bylo uzavřeno, že užívání státních symbolů je upraveno zákonem 68/1990 Sb., o užívání státního znaku a státní vlajky České republiky, podle kterého slovní označení „Český lev“ není zahrnuto mezi znaky státní svrchovanosti, a tak odvolací orgán s přihlédnutím tomu, aby soukromoprávní sféra byla omezena jen v míře nejnutnější, rozhodnutí o zamítnutí přihlášky ochranné známky zrušil.

V posledním uvedeném případě⁷⁰ pak nebyl povolen zápis ochranné známky „BESIP“, jejíž zapsání se dožadovala nejmenovaná společnost. Zápis nebyl povolen s ohledem na

⁶⁸ Rozhodnutí ÚPV ze dne 19.12.2006, sp. zn.: O-114534

⁶⁹ Rozhodnutí ÚPV ze dne 1.6.1999, sp. zn.: O-63509-91

⁷⁰ Rozhodnutí ÚPV ze dne 12.6.2001, sp. zn.: O-131175

totožné vyobrazení, které se shodovalo s tím, které je užíváno pro vládní účely, je obecně známé a „veřejností je spojováno s aktivitami, které si kladou za cíl zvyšování bezpečnosti silničního provozu a běžný spotřebitel by mohl být uváděn v omyl v případě užívání tohoto označení jiným subjektem o původu poskytovaných výrobků či služeb.“ Výkladem, který odpovídá intencím Pařížské úmluvy⁷¹, byla ochranná známka odůvodněna jako klamavá, a tedy nevyhovující požadavku veřejného pořádku – z uvedeného je patrné obsahové překrývání institutů dobrých mravů a veřejného pořádku a tedy neostrá hranice mezi nimi.

⁷¹ Čl. 6 Pařížské úmluvy na ochranu průmyslového vlastnictví

3. Dobrá víra

O historii a vývoji institutu dobré víry bylo podrobněji pojednáno v rámci kapitoly historické minimum, proto v této kapitole přistupuji k rozboru právního pojmu z hlediska současné právní úpravy, a to především tuzemské, přičemž využiji i vhodných příkladů zahraničních právních úprav pro získání ucelené představy o nazírání na pojem dobré víry. V rámci podkapitol shrnu výskyt dobré víry v právním řádu ČR, rozebrána bude příslušná judikatura a kapitolu uzavřu náhledem do úpravy *de lege ferenda* nového občanského zákoníku.

3.1 Pojem

Dobrá víra (*bona fides*) je pojmem v právním řádu ČR hojně využívaným. A přesto, že v textu žádného předpisu nenalezneme jeho legální definici a teorie při výkladu tohoto pojmu není zcela jednotná, nepovažuji problematiku výkladu za stěžejní problém (jakým je např. výkladová stránka pojmu dobrých mravů), mnohem složitější se mi pak jeví prokazování neexistence dobré víry, vzhledem k tomu, že její existenci dokazovat není třeba, neboť je presumována.

Obecná charakteristika řadí institut dobré víry do psychické kategorie (viz dále), a její pojetí v právu tuzemském je poněkud odlišné od pojetí právních řádů cizích zemí. Vhodným příkladem je právní úprava německá, která chápe pojem dobré víry ve dvou pojetích, a to v pojetí objektivním, jenž vyjadřuje u nás známý morální korektiv dobrých mravů pojmem *Treu & Glauben*⁷² a dobrou víru tak jak ji známe v tuzemské právní úpravě vyjadřuje jako *guter Glaube*⁷³. Dobrá víra v našem právním řádu rozlišení na objektivní a subjektivní pojetí nezná. Je charakterizována jako psychická kategorie právní, která vyjadřuje vztah subjektu k určitému právnímu jednání, tedy naplňuje pouze prvek subjektivistický.

Dobrá víra, pokud na něj nahlížíme z pohledu gramatického, je pojmem dvouslovným. Pokud jednotlivé výrazy podrobíme stručnému rozboru, získáme jasnější představu o účelu tohoto pojmu, resp. celého institutu dobré víry. „Víra“ je slovo odvozené od slovesa „věřit“, jehož význam spočívá v tom, že určitá osoba (pokud v něco věří) je přesvědčena o existenci

⁷² § 157 BGB a § 242 BGB

⁷³ §§ 932, 933, 934, 936 BGB

(příp. neexistenci) dané skutečnosti, jevu apod. Ve vztahu k právu je možné říci, že účastník právního vztahu si na základě okolností dané situace vytvoří myšlenkovou představu, které věří, resp. je možné použít i pro některé situace vhodnějšího pojmu důvěruje. Zde se projevuje v plné míře výše uvedené zařazení dobré víry do psychické kategorie, neboť jde o jistý vnitřní psychický stav (tj. přesvědčení) člověka o daných okolnostech.⁷⁴

Výraz „dobrá“ je vyjádřením kvalitativního kritéria, které v konečném důsledku znamená, že vytvořená myšlenková představa je projevem dobrého úmyslu, jehož účelem je nikoho nepoškodit.

Po stránce doktrinní teorie rozlišuje několik pojetí (konceptů) dobré víry. Koncepte vyjadřují různé pohledy na institut dobré víry a v rámci těchto pohledů různé možnosti interpretace i aplikace. První koncepte pracuje čistě s hlediskem subjektivistickým, a je konceptem svým způsobem nejbenevolentnější k osobě, která tvrdí, že je v dobré víře. Důležitý je prostý fakt subjektivní nevědomosti dotyčné osoby o okolnostech, které by jinak její dobrou víru vyloučily.⁷⁵ Zcela irelevantní pak je důvod, na jehož základě si dotyčný subjekt ono přesvědčení vytvoří.

Druhá koncepte již nahlíží na problematiku i z pohledu zcela opačného, a to především tím, že neexistenci dobré víry označuje jako víru zlou. Zlou víru pak charakterizuje jako stav, kdy subjekt o okolnostech (vylučujících dobrou víru) věděl, takové jednání (*mala fide*) dle mého názoru je možné označit za jednání úmyslně škodlivé (neboť přestože vím, že nejsem oprávněn jednat, jednám), a nebo vědět musel, kde stav „musel vědět“ referuje k hrubé nedbalosti. Subjekt svým jednáním v hrubé nedbalosti (podle Téglu „do očí bijící“⁷⁶) zapříčiňuje svou nevědomost o okolnostech vylučujících dobrou víru, a proto takové jednání nemůže podléhat právní ochraně.

Koncepte třetí je chápána jako pojetí nejpřísnější, neboť podobná konstrukce jako u koncepte druhé je pouze kvalitativně modifikována v nedbalostním prvku, jehož hodnota je z požadavku nedbalosti hrubé snížena na jakoukoliv nedbalost. Proto ve zlé víře jedná ten, kdo svou nevědomost zapříčinil zanedbáním, byť i v nepatrné míře, a tedy ten kdo o okolnostech vědět měl a mohl.

K uvedeným konceptům si dovoluji připojit vlastní názor, který nezpochybnuje jednotlivé koncepte jako rozlišení dobré víry, to shledávám jako správné, nicméně zcela se

⁷⁴ srov. TÉGL, P. K úpravě dobré víry v úpravě nového občanského zákoníku. *Bulletin Advokacie*, 1-2/2011, str. 39

⁷⁵ TÉGL, P. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 6/2007, str. 185

⁷⁶ tamtéž str. 186

neztotožňuji se zařazením pojmu „zlá víra“ jako prostého opaku víry dobré, při existenci jakékoliv okolnosti dobrou víru vylučující. Zlá víra by měla dle mého názoru zůstat v rámci druhé koncepce, jako absolutní protiklad dobré víry, a tedy jako stav, kdy určitá osoba skutečně jedná úmyslně škodlivě nebo v nevědomosti, ale způsobené hrubou nedbalostí. Koncepce třetí by pak měla zůstat prosta pojmu zlá víra a být jakýmsi středobodem mezi ryzí dobrou a zlou vírou, neboť v takovém smyslu by zcela oprávněně mohla být chápána. A to vzhledem k tomu, že osoba jednající v intencích třetí koncepce nejedná zlovolně, nicméně s dobrým úmyslem, byť založeném na nevědomosti onou osobou zapříčiněným.⁷⁷

Za nezbytné považuji zmínit zařazení ochrany dobré víry mezi základní zásady soukromého práva. Mezi zásady však nespadá dobrá víra jako institut jako takový, nýbrž mezi základní zásady je řazena její ochrana, která je podkategorií zásady jistoty soukromoprávního obratu (která je projevem principu právní jistoty). Výklad učebnice občanského práva definuje tuto zásadu takto:

„Tato zásada znamená, že zákon má být vykládán tak, aby nebyl poškozen ten, kdo sám jednal v oprávněné dobré víře, že jedná po právu, resp. ten, kdo oprávněně důvěřuje v to, že po právu jedná někdo jiný.“⁷⁸

V tomto pojetí v nejširším smyslu ochrana dobré víry vychází z obecné presumpce poctivosti přístupu účastníků k soukromoprávním vztahům.⁷⁹ Hurdík dále uvádí, že dobrá víra v tomto smyslu je tedy zásadně nezaviněná nevědomost o právních nedostacích určitého právního stavu. K čemuž lze patrně pouze dodat a poněkud prozaicky shrnout, že existence dobré víry je jistou výjimkou z jiné základní zásady – *vigilantibus iura*⁸⁰.

3.2 Výskyt v právním řádu ČR

Jak bylo výše uvedeno, dobrá víra nespadá do kategorie právních zásad, nesdílí tedy vlastnosti obecných právních principů a je zákonodárcem umístěována do právní úpravy explicitně *ad hoc* v případech, kdy je důvodné se domnívat, že i přes bdělost účastníka právního vztahu by mohlo dojít k újmě na jeho právech v případě, kdy by nebyl chráněn

⁷⁷ Pozn.: Autor si je vědom toho, že uvedený polemický názor je případnou pohou kosmetickou vadou, bez závažnějšího hmotněprávního dopadu.

⁷⁸ KNAPPOVÁ, ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*, Svazek I., ASPI, Praha, 2002, str. 49

⁷⁹ HURDÍK, FIALA, HRUŠÁKOVÁ. *Úvod do soukromého práva*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 94

⁸⁰ Bdělým náleží práva.

institutem dobré víry, která by kompenzovala jeho nezaviněnou nevědomost. Díky tomu je také dobrá víra zakotvena v bezmála třiceti zákonech. Pro její podrobnější rozbor jsem zvolil zákony z kategorie soukromého práva, a to současnou úpravu zákoníku občanského⁸¹ a zákoníku obchodního⁸².

3.2.1 Dobrá víra v občanském zákoníku

§ 32 odst. 3 *„Je-li zmocnitel v dobré víře anebo věděl-li nebo musel vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zmocněnce, ledaže jde o okolnosti, o kterých se zmocněnec dozvěděl před udělením plné moci. Zmocnitel, který není v dobré víře, nemůže se dovolávat dobré víry zmocněnce.“*

Ustanovení je projevem faktu, že zmocněnec je pouhou „prodlouženou rukou“ zmocnitele, přičemž jeho samostatná myšlenková představa, která může vzniknout na základě konkrétních okolností po udělení zmocnění, není právně relevantní pro existenci dobré víry. Existence dobré víry u zmocněnce je však vyloučena v případě, kdy by se zmocněnec o určité skutečnosti (vyklučující dobrou víru) dozvěděl před udělením zmocnění.

§ 35 odst. 3 *„Právní úkony vyjádřené jinak než slovy se vykládají podle toho, co způsob jejich vyjádření obvykle znamená. Přitom se přihlíží k vůli toho, kdo právní úkon učinil, a chrání se dobrá víra toho, komu byl právní úkon určen.“*

V případě, že je projev vůle jedné strany nejasný, resp. projevená vůle zakládá u adresáta jisté pochybnosti o obsahu právního vztahu, je nezbytné, aby jednání adresáta, kterým na projev vůle druhé strany reaguje byla chráněna právě institutem dobré víry. Vzhledem k tomu, že již samotná interpretace právních úkonů je v případě takovéto nejasnosti velmi složitá, bude i nadmíru obtížné prokazovat neexistenci dobré víry. Nicméně, lze se domnívat, že danému ustanovení budou podléhat případy, kdy nejasnost nebude zcela zřejmá, tedy případy, kdy bude vyloučeno usuzovat na neurčitost nebo nesrozumitelnost dle ustanovení § 37 (kdy by ochranou adresáta byla absolutní neplatnost takového úkonu), ale půjde spíše o nejasnost skrytou, na první pohled neseznatelnou, a proto adresát bude jednat v domnění, že si projev vůle vyložil správně.

⁸¹ Z. č. 40/1964 Sb.

⁸² Z. č. 513/1991 Sb.

§ 53 odst. 3 „Při použití prostředků komunikace na dálku musí být obsahem návrhu informace nutné k uzavření smlouvy ve smyslu obecných náležitostí smlouvy upravených v této části a podstatných náležitostí smlouvy stanovených v části osmé zákona. Tyto informace musí být poskytnuty určitým a srozumitelným způsobem s přihlédnutím k zásadám dobré víry a k ochraně osob, zejména nezletilých nebo spotřebitelů.“

Pojem dobré víry v tomto ustanovení požívá odlišného výkladového režimu, neboť jde o překlad směrnice⁸³, která harmonizuje úpravu spotřebitelských vztahů v rámci EU. V původním znění je použit termín *good faith* (dobrá víra), který však, jak bylo výše naznačeno, se v zahraničí významově liší od tuzemského pojetí. Dobrá víra je v zahraničních právních úpravách chápána jako morální korektiv blížící se našemu pojetí dobrých mravů a v tomto smyslu je pak třeba vykládat i pojem dobré víry v tomto konkrétním ustanovení.

§ 56 odst. 1 „Spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.“

Totéž výše uvedené platí i zde, tedy pojem dobrá víra by *de facto* měl být nahrazen pojmem dobré mravy, aby odpovídal terminologii českého právního řádu při zachování účelu.

§ 130 odst. 1 „Je-li držitel se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří, je držitelem oprávněným. V pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná.“

Ustanovení § 130 se týká držby, a to konkrétně držby oprávněné, která je nezbytným požadavkem pro možné vydržení ve smyslu ustanovení § 134. Ustanovení potvrzuje, že jde o psychický stav držitele k dané věci, neboť jde o subjektivní přesvědčení držitele, kdy za objektivně daných okolností se ne nedůvodně domnívá, že mu věc patří. Jak je možné vymezit okruh skutečností, za nichž lze důvodně usuzovat na vlastnictví k dané věci, podrobněji vymezuje judikatura, o níž bude pojednáno níže.

Významnou je pak věta druhá, která normuje, že dobrá víra se presumuje a není ji třeba dokazovat, právě naopak je případně třeba prokázat, že držitel v dobré víře není, tedy že za daných okolností musel, nebo alespoň měl, vědět o tom, že vlastníkem je někdo jiný (resp. lépe že vlastníkem dané věci není on sám).

⁸³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997

§ 135b odst. 1 „Zpracuje-li někdo v dobré víře cizí věc na věc novou, stává se vlastníkem nové věci ten, jehož podíl na ní je větší. Je však povinen uhradit druhému vlastníku cenu toho, o co se jeho majetek zmenšil. Jsou-li podíly stejné a účastníci se nedohodnou, rozhodne na návrh kteréhokoliv z nich soud.“

Dobrá víra hraje důležitou roli při zpracování či zapracování věcí zpracovatelem. Přítomnost dobré víry je nenahraditelným prvkem při posuzování a rozhodování o vlastnickém právu v případě, kdy zpracovatelem bylo ke zhotovení určité nové věci použito věcí (materiálu aj.), které mu nepatřily (nebyl jejich vlastníkem). Dobrá víra se v takovém případě posuzuje stejně jako u problematiky držby, kdy za určitých daných okolností se posuzuje (subjektivní) myšlenková představa zpracovatele o vlastnictví zpracovávaných věcí.

§ 161 odst. 1 „Dá-li někdo do zástavy cizí movitou věc bez souhlasu vlastníka nebo osoby, která má k věci jiné věcné právo neslučitelné se zástavním právem, vznikne zástavní právo, jen je-li movitá věc odevzdána zástavnímu věřiteli a ten ji přijme v dobré víře, že zástavce je oprávněn věc zastavit.“

Tímto ustanovením jsou chráněny zájmy zástavního věřitele, které jsou, možná poněkud překvapivě, postaveny nad zájmy skutečného vlastníka věci. Teorií je pak ustanovení řazeno mezi dvě výjimky⁸⁴ v režimu občanského zákoníku ze zásady *nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet*. Komentář ASPI k § 161 pregnančně uvádí, že „dobrá víra spočívá v objektivní možnosti zástavního věřitele být subjektivně přesvědčen, že zástavce je oprávněn movitou věc zastavit“. Přestože v ustanovení není presumpce dobré víry explicitně vyjádřena, platí obecné o dobré víře, a to, že se presumuje, pakliže není stanoveno jinak. Nicméně, ani toto neplatí bez výjimky, neboť názory na obecnou presumpci dobré víry napříč tuzemským právním řádem se v teorii i praxi různí (viz níže).

§ 458 odst. 2 „S předmětem bezdůvodného obohacení musí být vydány i užitky z něho, pokud ten, kdo obohacení získal, nejednal v dobré víře.“

Kdo se bezdůvodně obohatil je povinen vydat vše, co bylo bezdůvodným obohacením nabyto, tím se rozumí vše o co se majetek obohaceného navýšil a majetek oprávněného se v příčinné souvislosti s takovým obohacením naopak zmenšil. Uvedené ustanovení řeší problematiku užitků, které mohou vzniknout z užívání předmětu obohacení, nebo i z jeho případné pouhé držby. V případě, že obohacený byl v dobré víře, jsou chráněny užitky, které

⁸⁴ Druhou je pak výjimka dle ustanovení § 486 – nabytí od neoprávněného dědice (viz níže).

svou činností nabyt na základě oprávněné domněnky, že mu věc náleží. Pokud však obohacený v dobré víře nebyl, ustanovení chrání zájmy skutečného vlastníka věci, který v důsledku neoprávněné držby obohacným o možné užítky přišel.

Může nastat i situace, kdy obohacený zprvu v dobré víře byl, následně však dobrá víra zanikla – např. na základě uzavřené smlouvy se domníval, že je vlastníkem věci, se kterou nakládal a měl z ní výnosy, kdy posléze byla vůči němu uplatněna námitka relativní neplatnosti uzavřené smlouvy⁸⁵, k tomuto okamžiku obohacený ztrácí dobrou víru a je povinen vydat předmět obohacení, tak i užítky, kterých nabyt od okamžiku ztráty dobré víry do vydání bezdůvodného obohacení.

§ 459 *„Je-li povinen předmět bezdůvodného obohacení vydat ten, kdo nebyl v dobré víře, může soud rozhodnout, že lze právo uspokojit i z věcí, kterých z bezdůvodného obohacení nabyt, a to i tehdy, jestliže jinak podle ustanovení občanského soudního řádu výkonu rozhodnutí nepodléhají. Dokud není právo na vydání předmětu bezdůvodného obohacení uspokojeno, nesmí dlužník s takovými věcmi v rozhodnutí uvedenými nakládat.“*

Ustanovení se výslovně zabývá případem, kdy je již prokázáno, že obohacený nebyl při získání bezdůvodného obohacení v dobré víře a předmět obohacení získal zpravidla způsobem nepoctivým (tj. porušujícím zákon nebo smlouvu). Na základě zjištění, které musí být učiněno prvotně, že obohacený v dobré víře nebyl, se pak při vydání bezdůvodného obohacení postupuje právě podle tohoto ustanovení, které tak jak je výslovně uvedeno, umožňuje přikázat jako náhradu bezdůvodného obohacení i věci, které jsou vyloučeny z výkonu rozhodnutí dle ustanovení § 322 OSŘ. Tak je stanoveno pro případ, že obohacený bezdůvodným obohacením získané prostředky (finanční nebo věcné) smění za věci výkonem rozhodnutí nepostihnutelné. Nicméně, ustanovení je regulováno zákonodárcem tak, že v takovém případě dále záleží na uvážení soudu, který by dle mého názoru měl zvážit veškeré okolnosti, a rozhodnout takto spíše v případě, že obnova předešlého stavu, případně peněžitá náhrada, budou zcela nemožné, případně značně ztížené.

§ 486 *„Kdo v dobré víře něco nabyt od nepravého dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, je chráněn tak, jako by to nabyt od oprávněného dědice.“*

Druhá legální výjimka ze zásady, že nikdo nemůže na jiného převést více práv než sám má⁸⁶. Ustanovení je namířeno k ochraně třetí osoby, která nabývá věc nebo právo od

⁸⁵ Komentář ASPI k § 458

⁸⁶ *Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet.*

nevlastníka (neoprávněného dědice) s tím, že je přesvědčen a nemá důvod se domnívat, že tento oprávněným dědicem není (např. dědictví bylo prokázáno rozhodnutím soudu). Institut dobré víry tak v tomto případě potvrzuje své postavení v systému zásad, jako institut zásady *jistoty soukromoprávního obratu*, jehož účelem je v určitých případech posílit právě existenci právní jistoty na úkor zájmu skutečného vlastníka.

§ 586 „*Narovnání sjednané v dobré víře nepozbývá platnosti ani v případě, že dodatečně vyjde najevo, že některá ze stran dohodnuté právo v době sjednání narovnáni neměla.*“

Přestože předmětem této práce není zkoumání institutu narovnáni, považují za nutné provést jednoduchou analýzu pohledu autora na tento institut, neboť nelze samostatně zkoumat dobrou víru v rámci tohoto ustanovení bez podrobnějšího vhledu do něj.

Zákonodárce v ustanoveních o narovnáni užívá dvou termínů, které je nezbytné odlišit. Nejprve užívá pojem *práva*, která, pokud jsou sporná, jsou předmětem dohody o narovnáni. A dále hovoří o *závazku dosavadním*, který je v případě sporu nebo pochybnosti „*nahrazen závazkem, který vyplývá z narovnáni*“. Domnívám se, že podstatou narovnáni je odstranění sporných bodů v rámci závazku, o jehož existenci není mezi stranami pochyb. Spornými jsou tak jednotlivá ujednání, která mezi kontrahenty zakládají určitá práva nebo povinnosti, a právě tato práva, jsou míněna zákonodárcem, a to jako sporné prvky v původním závazku, které mají být sjednáním dohody o narovnáni (a tedy vznikem nového závazku nahrazujícího závazek původní) odstraněny.

Dobrá víra, tak jak je jejím účelem, v tomto případě chrání právní jistotu stran narovnáni, a to i přesto, že se později (míněno po účinnosti dohody o narovnáni) ukáže, že jednotlivé právo plynoucí z partikulárního ujednání závazku dané straně nenáleželo. Důraz je tak kladen na autonomii vůle stran, projevenou v narovnáni a zpravidla sjednanou k oboustranné spokojenosti. Z uvedeného lze dovodit, že podstatou úpravy je nezasahovat do stavu (byť odlišnému oproti stavu před narovnáni), který byl stranami nastolen na základě konsenzu stran a stvrzen v dohodě, jako projevu souhlasu o existenci a obsahu daného závazku.

3.2.2 Dobrá víra v obchodním zákoníku

Obchodní zákoník byl zvolen k rozboru jako druhý stěžejní právní předpis soukromého práva, přes jeho význam a výskyt dobré víry ve více jeho ustanoveních, si autor

vybral k podrobnějšímu rozboru jedno ustanovení z části první, jedno z části druhé a dvě ustanovení z části třetí, což považuje pro účely práce za dostačující.

§ 30 *„Jestliže rejstříkový soud zamítne návrh na povolení zápisu osoby, která je orgánem nebo členem orgánu právnické osoby, považuje se její volba nebo jmenování od počátku za neplatnou; tím nejsou dotčena práva třetích osob nabytá v dobré víře. Zamítavé rozhodnutí rejstříkový soud po nabytí právní moci zveřejní. Do zveřejnění nemůže právnická osoba namítat neplatnost volby nebo jmenování vůči třetím osobám, ledaže prokáže, že o neplatnosti tyto osoby věděly.“*

Na základě tohoto ustanovení jsou logicky chráněny zájmy osob, které vstoupí do právního vztahu s právnickou osobou, za níž jedná orgán k tomu dle zákona oprávněný, valnou hromadou zvolený, v tomto případě však do obchodního rejstříku prozatím nezapsaný. Orgán nebo člen orgánu v takovém případě jedná na základě oprávnění jednat za společnost, kterého nabývá okamžikem zvolení (do funkce), své oprávnění pak prokazuje předložením rozhodnutí valné hromady o zvolení. Druhá strana právního vztahu je tak chráněna v případě, že návrh na zápis do obchodního rejstříku byl zamítnut a volba se tak stala od počátku neplatnou, společnost je však nadále jednáním orgánu (nebo jeho člena) vázána.

Obsah ustanovení § 30 navazuje na *princip materiální publicity* vyjádřený v § 29 odst. 1: *„Proti tomu, kdo jedná v důvěře v zápis v obchodním rejstříku, nemůže ten, jehož se takový zápis týká, namítat, že tento zápis neodpovídá skutečnosti.“* – a upravuje prakticky situaci shodnou, tedy případ kdy druhá strana jedná s orgánem společnosti v rejstříku doposud zapsaným, a to i přesto, že již byl zvolen orgán nový. I v tomto případě, byť to není výslovně uvedeno, je nutno přihlídnout k dobré víře druhé strany o tom, že nevěděla a vědět ani nemohla, že v rejstříku zapsaný orgán již není oprávněn za společnost jednat.

§ 179 *„Dividendu přijatou v dobré víře není příjemce povinen vrátit. V pochybnostech se dobrá víra předpokládá. ...“*

Povinnost akcionářů vydat přijatou dividendu, která se později ukázala jako neoprávněná co do jejího plné výše nebo i jen z části, by byla citelným zásahem do právní jistoty a proto je institut dobré víry v tomto případě nepostradatelný. Ochrana je poskytnuta osobám, které přijaly dividendu v domnění, že jsou jejími oprávněnými příjemci, neexistuje skutečnost (resp. okolnost), na základě které by se mohli, popř. měli, domnívat, že k přijetí dividendy nejsou oprávněni. Výslovně je uvedeno, že dobrá víra se presumuje a tak v případě sporu je společnost, která dividendu vyplatila, povinna prokázat neexistenci dobré víry.

§ 655 „Obchodní zástupce je povinen uskutečňovat činnost, k níž je zavázán, poctivě, s vynaložením odborné péče, v dobré víře, je povinen dbát zájmů zastoupeného, jednat v souladu s pověřením a rozumnými pokyny zastoupeného a sdělovat zastoupenému nutné informace, které má k dispozici.“

Při výkladu tohoto ustanovení je nezbytné přihlídnout k další směrnici Rady EU⁸⁷, jejíž cílem je harmonizovat předpisy národní s právní úpravou evropskou. Jak již bylo uvedeno výše, i zde je třeba chápat význam dobré víry ve smyslu evropského chápání, který je pak bližší pojmu dobrých mravů. V anglickém znění: „*In performing his activities a commercial agent must look after his principal's interests and act dutifully and in good faith.*“ a v českém překladu: „*Při výkonu svých činností musí obchodní zástupce dbát zájmů zmocnitele a jednat zodpovědně a v dobré víře.*“ Právý význam, který je pak třeba odvodit z kontextu této směrnice, zakládá povinnost obchodního zástupce ve své činnosti, k níž se zavázal, postupovat podle zásad poctivého obchodního styku a dobrých mravů.

Stejnou povinnost ve smyslu výše uvedeném má i zastoupený, jak je normováno v ustanovení **§ 655a**: „*Ve vztazích s obchodním zástupcem je zastoupený povinen jednat poctivě a v dobré víře.*“

3.2.3 Úprava dobré víry v zákoně o ochranných známkách

Zákon o ochranných známkách úpravu dobré víry spojuje s podáním přihlášky ochranné známky, která musí být podána v dobré víře, resp. existence dobré víry je zákonem vyžadována k tomu, aby žadatel o poskytnutí práv vyplývajících ze zápisu ochranné známky se těchto práv mohl následně účinně dovolat.

Prvotní zmínku o dobré víře nalezneme v ustanovení **§ 4 v bodě m**): „*Do rejstříku se nezapíše označení, jestliže je zjevné, že přihláška ochranné známky (dále jen "přihláška") nebyla podána v dobré víře.*“ S odkazem na konstrukci dobré víry, tak jak byla výše nastíněna, není zcela patrné, k čemu by se dobrá víra žadatele měla vztahovat. Ustanovení je, podobně jako již některá ustanovení výše uvedená, implementací evropské směrnice Rady EU⁸⁸, v jejímž původním znění je užito výrazu *bad faith*⁸⁹, která nám rovněž nedává vodítko

⁸⁷ 86/683/EHS

⁸⁸ 89/104/EHS

⁸⁹ „*Any Member State may provide that a trade mark shall not be registered or, if registered, shall be liable to be declared invalid where and to the extent that the application for registration of the trade mark was made in bad faith by the applicant.*“ (překlad autora: *Kterýkoli členský stát může stanovit, že ochranná známka nebude zapsána nebo pokud bude zapsána žadatel by měl počítat s tím, že taková ochranná známka bude prohlášena za neplatnou v tom rozsahu, v jakém byl návrh na zápis ochranné známky žadatelem proveden ve zlé víře.*)

pro výklad významu dobré (resp. zlé) víry v tomto ustanovení. Proto nelze jinak než usuzovat opět na nevhodnost překladu při zachování premisy, že dobrá víra se v komunitárním pojetí poněkud liší od pojetí dobré víry v pojetí českého právního řádu. Pokud vezmeme tedy v úvahu, že výraz dobrá víra v anglickém překladu *good faith* se rovná našemu pojetí souladu s dobrými mravy, pak je chápání ustanovení § 4 o poznání snazší. Neboť dospějeme k závěru, že přihláška, která nebyla podána v dobré víře, je *de facto* podána ve zlé víře⁹⁰ (*bad faith*), a tedy obecně vyjádřeno s úmysly odporujícími dobrým mravům. Takovému případu by odpovídala žádost o zápis ochranné známky nikoli z důvodu získání ochrany produktu, ale s cílem zneužít již získané rozlišovací způsobilosti jiné známky i pro své označení.⁹¹

Situace, která je upravena v ustanovení § 7 odst. 1⁹², se po stránce hmotněprávní příliš neliší, neboť účelem obou ustanovení je poskytnout ochranu osobě, která podala přihlášku v dobré víře (ve smyslu dobrých mravů, jak bylo výše uvedeno) a na druhé straně pak ale především chránit další osoby dotčené jednáním přihlašovatele proti dobrým mravům. Odlišná je však procesní stránka věci. Rozpor s dobrou vírou v ustanovení § 4 není třeba namítat, neboť pokud je tento rozpor zjevný, posoudí tak úřad sám a následně rozhodne o tom, že ochranná známka z tohoto důvodu zapsána nebude. Jedná se o jakýsi absolutní prvek ochrany. Ochrana na podkladě relativního principu spočívá v ustanovení § 7, neboť zde je třeba uplatnit námitky proti podané přihlášce. Námitky pak může podat pouze osoba, jejíž právo bylo nějakým způsobem porušeno (byla mu způsobena újma). To rovněž znamená, že dalším citelným rozdílem je okamžik, kdy je možné to které ustanovení na svou ochranu použít. Ustanovení § 4 je míněno jako ochrana preventivní, tedy taková, která je poskytována před vznikem negativního účinku způsobeného jednáním přihlašovatele. Ustanovení § 7 poskytuje ochranu *ex post* po vzniku škody a je tak ochranou následnou.

3.3 Dobrá víra v judikatuře

Postavení judikatury v právním řádu ČR má dle mého názoru poněkud ambivalentní charakter. Formálně není judikatura považována za pramen práva tak, jak je tomu v angloamerickém systému práva, nicméně materiálně se tomuto systému velmi blíží, a to čím

⁹⁰ srov. HURDÍK, J. Dobrá víra. *Právník*. 2007, č. 5, s. 565 – 573.

⁹¹ PIPKOVÁ, H. Koncept dobré víry v řízení o přihlášce ochranné známky. *Jurisprudence*, 2009/05, 31.5.2009

⁹² „Přihlašované označení se nezapiše do rejstříku na základě námitek proti zápisu ochranné známky do rejstříku podaných u Úřadu (dále jen "námitky") tím, kdo je dotčen ve svých právech přihláškou, která nebyla podána v dobré víře.“

dál více. Domnívám se, že důvodem je zejména obecnost právní úpravy, jejíž součástí je množství neurčitých pojmů, jejichž normativní vymezení je prakticky téměř nemožné, a proto potřeba kasuistické regulace, která je realizována právě prostřednictvím judikatorní činnosti soudů, je za takového stavu nezastupitelná. Nicméně i přes tuto důležitost tzv. precedenčních rozhodnutí poukazují na judikaturu nikoliv jako na zcela závazný výklad zákona, jak je někdy nejen laickou, nýbrž i odbornou veřejností chápán, ale jako na interpretační či aplikační názor nezávislé instituce s nejvyšší možnou mírou odbornosti utvořený na základě respektu základních ústavních zásad a hodnot, a vždy se vztahující ke konkrétnímu (okolnostmi danému) případu.

Výběr judikatury k institutu dobré víry je proveden na základě nejasnosti ustanovení a jeho potřeby normativní text dále rozebrat, důležitosti jednotlivé právní úpravy a četnosti výskytu v praxi.

3.3.1 K § 35 odst. 3 ObčZ

Konstantně je soudy judikováno⁹³, že ujednání mezi dvěma a více stranami, které je srozumitelné, ovšem obsahově nejednoznačné, nemá být bez dalšího považováno za neplatné, a to alespoň do chvíle kdy nebude možné překlenout nejednoznačnost výkladem dle ustanovení § 35 odst. 2 a 3, jde o tzv. pravidlo priority výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy⁹⁴, což opět přisvědčuje k respektování zásady právní jistoty ve vysoké míře.

Konkrétním příkladem obsahové nejednoznačnosti se zabýval Okresní soud v Děčíně, jehož rozsudek byl potvrzen Krajským soudem v Ústí nad Labem a následně oba rozsudky byly zrušeny NS ČR⁹⁵ a věc vrácena zpět k OS v Děčíně. Stručně popsany skutkový stav je následující: Majitel automobilu požadoval po autoservisu, do něhož odvezl své auto k opravě, bezplatnou opravu automobilu jako náhradu škody za opravu původní, vadně provedenou. Tento požadavek definoval jako „žádost o záruční opravu“, neboť se pravděpodobně domníval, že vadně provedená oprava je notifikována v rámci záruční doby (zda tomu tak bylo a další informace nejsou podstatné). Soud prvního stupně i soud odvolací rozhodl, že vzhledem k tomu, že majitel auta věděl, resp. alespoň vědět měl, že záruční doba již uplynula,

⁹³ 32 Odo 1242/2005; 22 Cdo 1705/2008

⁹⁴ 23 Cdo 1102/2008

⁹⁵ 23 Odo 1649/2006 ze dne 18.2.2009

byl jeho požadavek (žádost o záruční opravu), návrhem na uzavření smlouvy o dílo (o opravě automobilu). S tímto se však NS ČR neztotožnil a pro své tvrzení uvedl:

„Míra, v jaké výraz "záruční“ užitý ve spojení s požadovanou opravou neodpovídá ostatnímu textu zápisu, zejména vylíčení skutečností, na nichž žalovaný založil požadavek na opravu, totiž opodstatňuje závěr, že jeho užití lze přičítat neznalosti práva (přesného významu užitého právního pojmu) a že žalovaný požadavkem na "záruční“ (tedy bezúplatnou) opravu projevil ve skutečnosti vůli docílit opravy bezúplatné (což odpovídá požadavku na náhradu škody uvedením v původní stav). Výklad projevu vůle žalovaného založený toliko na užitém výrazu "záruční“, zcela opomíjející kontext, nemůže tedy obstát, nehledě na to, že myšlenková konstrukce, kterou odvolací soud na tomto výrazu vybudoval, je spekulativní a nemůže obstát ani z hlediska pravidel logiky; z toho, že někdo požaduje opravu jako záruční (bezúplatnou), nelze prostřednictvím úvah o tom, co musel vědět a s čím musel být srozuměn, dost dobře dospět k závěru, že projevil vůli sjednat opravu za úplatu. Jazykové vyjádření textu zápisu tak neskýtá ani v nejmenším podklad pro závěr, že jím žalovaný dodatečně potvrdil ústně projevenou vůli směřující k úplatné opravě vozidla.“

3.3.2 K § 130 odst. 1 ObčZ

22 Cdo 1253/99 – právní věta:

Posouzení, je-li držitel v dobré víře či nikoli, je třeba vždy hodnotit objektivně a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka. Je třeba vždy brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp., nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří. Dobrá víra zaniká v okamžiku, kdy se držitel seznámil se skutečnostmi, které objektivně musely vyvolat pochybnost o tom, že mu věc po právu patří.

III. ÚS 50/04 – právní věta:

Dobrá víra držitele se musí vztahovat ke všem právním skutečnostem, které mají za následek nabytí věci nebo práva, které je předmětem držby, tedy i k existenci platné smlouvy o převodu nemovitosti. Pokud se někdo uchopí držby nemovitosti na základě kupní smlouvy neplatné z důvodu, že její předmět není dostatečně určitý, nemůže být vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že je vlastníkem věci, a to ani v případě, že je přesvědčen, že taková

smlouva k nabytí vlastnictví k nemovitosti postačuje. Držba nemovitosti, která se o takovou smlouvu opírá, nemůže vést k vydržení.

3.3.3 K § 135b odst. 1 ObčZ

28 Cdo 2794/2010 i v 22 Cdo 2617/2008 – právní věta:

Ke stavbě nelze nabyt vlastnictví jejím „přepřacováním“ neboli zpracováním. Nabytí vlastnictví k „přepřacované stavbě“ je možné jen tehdy, pokud původní stavba zcela zanikla. Jde-li o přestavbu původní stavby a nebylo-li mezi jejím vlastníkem a stavebníkem dohodnuto něco jiného, je třeba při posuzování vlastnického vztahu k takové nemovitosti zpravidla vycházet z toho, že to, co přirostlo k původní (neodstraněné) stavbě, náleží vlastníku této původní stavby. V důsledku zhodnocení původní stavby provedenou přestavbou lze vůči vlastníku původní stavby uplatňovat nárok na vydání takto získaného bezdůvodného obohacení. Posouzení, zda určitý výsledek stavební činnosti je již stavbou jako předmětu občanskoprávních vztahů, resp. zda došlo k zániku původní stavby, je věcí právní úvahy soudu, přičemž tato úvaha vychází se skutkových zjištění učiněných v řízení.

3.3.4 K § 586 ObčZ

26 Odo 979/2006 – právní věta:

Přípustnost dovolání - posouzení zásadního právního významu napadeného rozhodnutí v otázkách týkajících se aplikace ustanovení § 586 odst. 2 obč. zák.

1. Rozhodnutí odvolacího soudu má zásadní význam ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. c/ o.s.ř. zpravidla tehdy, jestliže řeší takovou právní otázku, která judikaturou dovolacího soudu a odvolacích soudů nebyla vyřešena nebo jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů dosud neustálil, nebo jestliže odvolací soud posoudil určitou právní otázku jinak, než je řešena v konstantní judikatuře vyšších soudů, tedy představuje-li v tomto směru odlišné řešení této právní otázky.

2. V důsledku uzavření dohody o narovnání (podle § 585 a násl. obč. zák.) není zapotřebí prokazovat existenci dluhu předcházejícího narovnání, neboť narovnání nahrazuje předchozí závazek, takže dřívější závazek zaniká a vzniká závazek nový. Institut narovnání slouží především k tomu, aby se předešlo dalším sporům a jeho účelem není zjištění, jak se věci mají, ale odstranění pochybností tím, že se původní závazek, ve kterém se sporné právo vyskytlo, ruší a nahrazuje závazkem novým.

3. Ustanovení § 586 odst. 2 obč. zák. se týká případů, kdy strany při narovnání vycházely z domnělého práva jedné strany, přičemž není rozhodné, zda skutečnost, z níž neexistence pohledávky vyplývá, zde byla již v době uzavření dohody

4. Ochrany domnělého práva ve smyslu § 586 odst. 2 obč. zák. se může domáhat i ten účastník, který si byl vědom vad smlouvy předcházející dohodě o narovnání a z této smlouvy při uzavírání dohody o narovnání vycházel.

3.3.5 K § 30 ObchZ

V posuzované věci⁹⁶ se žalobkyně domáhala určení, že je vlastníci v žalobě označených nemovitostí při skutkovém tvrzení, že považuje za neplatnou kupní smlouvu o prodeji předmětných nemovitostí žalované, neboť za žalobkyni jako prodávající převodní smlouvu uzavřel J. S., který k takovému právnímu úkonu nebyl oprávněn, neboť z funkce jednatele této společnosti byl odvolán již v roce 1997. Tato okolnost musela být žalované známa, takže žalovaná při uzavření kupní smlouvy nemohla jednat v důvěře v zápis do obchodního rejstříku, v němž byl J. S. i po odvolání z funkce zapsán jako jednatel společnosti žalobkyně.

Žalovaná proti žalobnímu tvrzení argumentovala, že při uzavírání předmětné kupní smlouvy jednala v důvěře v zápis do obchodního rejstříku, a byla tedy v dobré víře, že osoba, která za žalobkyni v rozhodnou dobu jednala (tj. J. S. vystupující jako jednatel žalované), byla oprávněna za žalobkyni jednat. Poukázala na to, že před uzavřením kupní smlouvy si vyžádala úplný výpis z obchodního rejstříku žalobkyně a současně nahlédla do sbírky listin, přičemž z těchto dokladů nevyplývalo, že by J. S. nebyl oprávněn za žalobkyni jednat.

Dovolací soud ve věci uzavřel: „V posuzované věci je situace specifická potud, že je žalované (jak tvrdí žalobkyně) z její aktivity zrealizované prostřednictvím dosud neustanovené osoby jednající v jejím zastoupení či v jejím zájmu s bývalým jednatelem žalobkyně J. S. dovozována její vědomost o rozporu údajů týkajících se statutárních orgánů žalobkyně zapsaných v obchodním rejstříku s právní realitou. Je nepochybné, že bylo-li by takové (aktivní) jednání a vědomost žalované o rozporu mezi stavem zápisů v obchodním rejstříku a právní realitou prokázáno, bylo by nutno uzavřít, že žalovaná coby třetí osoba při předmětném převodním právním aktu nejednala v dobré víře ve zmíněný zápis do obchodního

⁹⁶ 30 Cdo 3172/2007

rejstříku. K takovému jednoznačnému závěru ovšem dosud krajský soud - chtěl-li se v tak skutkově zásadním směru odchýlit od skutkového závěru, který po provedeném dokazování učinil nalézací soud - spolehlivě nedospěl...“

3.3.6 K presumpci dobré víry

Přestože otázka presumpce dobré víry je pro tento institut zcela stěžejní, není v našem právním řádu ani zdaleka uspokojivě. Předpisy na úrovni zákona se úpravě presumpce v generální rovině vyhýbají a ustanovení o presumpci jsou tak pouze součástí některých právních norem. Toto by bylo lze dle mého názoru překlenout faktem, že ochrana dobré víry je v právním řádu ustáleně chápána jako základní zásada. Na podkladě této zásady, která, jak již bylo uvedeno výše, vychází z obecné presumpce poctivosti přístupu účastníků k soukromoprávním vztahům, kdy smysl této presumpce spočívá v apriorním hodnocení subjektivního přístupu účastníků soukromoprávních vztahů k následkům jejich volního chování: účastník je považován za poctivě (příp. v dobré víře) jednajícího, pokud se neprokáže opak⁹⁷, lze pak bez obtíží usuzovat na obecnou presumpci dobré víry v celém právním řádu, pakliže někde není výslovně stanoveno jinak, tedy dobrá víra není výslovně vyloučena.

Navzdory tomu praktická aplikace institutu dobré víry není jednotná. Přičemž největší rozpor lze spatřovat na úrovni vysokého soudnictví, tedy soudu Ústavního a Nejvyššího, kdy Ústavní soud zastává myšlenku presumpce dobré víry ve vztahu k základním zásadám tak, jak bylo popsáno výše, zatímco Nejvyšší soud naopak zastává stanovisko, že dobré víry se lze dovolávat jen tam, kde je k tomu explicitní zákonný podklad a musí ji prokazovat ten, kdo se jí dovolává.⁹⁸

Zrušením smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti s účinky „od počátku“ nastává situace - jak bylo již výše uvedeno - jako kdyby nabyvatel nikdy nebyl vlastníkem převáděné nemovitosti. Za této situace proto žádná další osoba nemohla od nabyvatele nabýt vlastnické právo k předmětné nemovitosti, neboť nabyvatel nemohl převést právo, které sám neměl. Okolnost, zda ona „další osoba“ byla při uzavírání smlouvy v dobré víře, že nemovitost nabývá od vlastníka, je zde nerozhodná. Dobrá víra v tomto směru má totiž právní význam jen

⁹⁷ HURDÍK, FIALA, HRUŠÁKOVÁ. *Úvod do soukromého práva*. Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 94

⁹⁸ TÉGL, P. K úpravě dobré víry v úpravě nového občanského zákoníku. *Bulletin Advokacie*, 1-2/2011, str. 42

tehdy, stanoví-li to zákon (srov. například § 486 obč. zák.), a tak tomu v daném případě není.⁹⁹

Zcela zřetelně se zde Nejvyšší soud přiklání na stranu zásady, že nikdo nemůže na jiného více práv než sám má. Konflikt této zásady a zásady ochrany dobré víry je v praxi asi nejčastějším. Která z těchto zásad by pak měla ustoupit je dle mého názoru otázkou, která by měla být řešena individuálně na podkladě okolností jednotlivých případů a rozdílná rozhodnutí spočívající v upřednostnění jedné či druhé zásady, za podmínky legitimního odůvodnění, by neměly být pouhou výjimkou. Nicméně s poslední větou citované části stanoviska nelze bez dalšího souhlasit (viz dále).

*...je tak nutno ustanovení § 48 odst. 2 občanského zákoníku vykládat, přičemž ta interpretace předmětného ustanovení, dle níž vztah mezi smluvci se může projevit opět jen mezi smluvci, jediná zajišťuje vlastnickou jistotu jako významný prvek právní jistoty. Interpretace opačná, dle níž dodatečným odpadnutím právního důvodu, na základě kterého nabytí vlastnictví kterýkoliv z právních předchůdců vlastníka, tento vlastník pozbývá vlastnické právo, ač v kontrastu s tím čl. 11 Listiny a § 123 občanského zákoníku poskytují vlastníkovu ochranu, narušuje celý koncept právní jistoty a ochrany nabytých práv, pochopitelně však jen těch práv, která byla nabyta v dobré víře, kdy **dobrá víra vystupuje jako korektiv obecně platný pro občanské právo**. V případě akceptování výkladu § 48 odst. 2 občanského zákoníku, jak byl deklarován občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu, by si vlastník, který nabytí vlastnictví derivativně, nikdy nemohl být jist svým vlastnictvím, což pojetí materiálního právního státu zjevně neodpovídá.¹⁰⁰*

Ústavní soud, jak se domnívám, k problematice přistupuje ryze lidskoprávně a zcela jednoznačně staví princip právní jistoty v právních vztazích na první místo. Toto hledisko je patrně očekávané od orgánu garantující ochranu ústavnosti a základních lidských práv a svobod. Nicméně vzhledem k tomu, že v daném případě jde o konkurenci dvou základních principů na nichž stojí celá problematika soukromoprávních vztahů, a o větší důležitosti jedné z nich patrně nelze bez velkých obtíží, není-li to zcela nemožné¹⁰¹, rozhodnout, je postoj Ústavního soudu, který by vylučoval rozhodnout ve prospěch jiné základní zásady nacházející se pomyslně na stejné úrovni se zásadou ochrany dobré víry, trvale neudržitelný.

⁹⁹ Stanovisko NS – sp. zn. Cpjn 201/2005 ze dne 19.4.2006

¹⁰⁰ Pl.ÚS 78/06 ze dne 16.10.2007

¹⁰¹ Pozn.: autor se domnívá, že nelze argumentovat pro jednu nebo druhou zásadu tak, aby výsledkem byla zcela jednoznačná převaha (a tedy důležitost, resp. závažnost) jedné zásady nad druhou.

Presumpce dobré víry držitele sice nebyla až do novely č. 509/1991 Sb. v občanském zákoníku výslovně upravena, prosazovala se však jako součást obecně uznávané tzv. presumpce řádného člověka (praesumptio boni viri).¹⁰²

Útržek z rozsudku potvrzuje, že Nejvyšší soud v minulosti vždy nezastával stejný názor o presumpci dobré víry pouze na výslovném zákonném základě, tedy *ad hoc*, avšak byl si vědom existence dobré víry jako institutu chápaného v intencích výše uvedené tzv. presumpce řádného člověka a v tomto smyslu také rozhodoval.

3.3.7 K zákonu o ochranných známkách

Významným rozhodnutím, které se týká známkového práva, kombinující vlivy úpravy komunitární s úpravami vnitrostátními, je rozhodnutí Evropského soudního dvora ve věci Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli¹⁰³ (dále jen „Lindt“). Nezbytným je popis skutkového stavu, kde Lindt podala žalobu na porušení ochranné známky společenství zapsané v roce 2000 u Úřadu pro harmonizaci vnitřního trhu (OHIM), na základě této žaloby vůči žalované společnosti Franz Hauswirth GmbH (dále jen „Hauswirth“) byl podán protinávrh na zodpovězení předběžné otázky zápisu ochranné známky ve zlé víře.

Předmětem sporu je čokoládový velikonoční zajiček ve zlatém obalu s červenou mašlí na krku. Takové zajičky vyrábí Hauswirth od roku 1962, a v podobě, která se velmi neliší od podoby chráněné trojrozměrnou ochrannou známkou zapsanou Lindt, od roku 1997. Společnost Lindt vyrábí a na trh dodává podobný produkt od 50. let 20. století, přihlášku ochranné známky podala však až v roce 2000. Podle Franz Hauswirth měla Lindt & Sprüngli v úmyslu se prostřednictvím zápisu inkriminované trojrozměrné ochranné známky zcela zbavit konkurentů, měla se tak údajně snažit zabránit v další výrobě zboží, neboť na základě „cenných majetkových práv“ by si totiž společnost Franz Hauswirth měla zachovat svůj trh a nemělo by být možné, aby ji ohrožovali konkurenti ze Společenství.¹⁰⁴

“Položené předběžné otázky:

l. Musí být čl. 51 odst. 1 písm. b) nařízení č. 40/94 vykládán v tom smyslu, že přihlašovatele ochranné známky Společenství je nutno považovat za přihlašovatele ve zlé víře,

¹⁰² Rozsudek NS – sp. zn. 22 Cdo 3000/2008 ze dne 22.9.2008

¹⁰³ C-529/07

¹⁰⁴ PIPKOVÁ, H., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli: Kritéria mala fides (neexistence dobré víry). *Jurisprudence*, 2009/8, str. 37

pokud v době podání přihlášky ví, že konkurent (přínejmenším) v jednom členském státě používá stejné nebo zaměnitelně podobné označení pro stejné nebo podobné výrobky nebo služby, a podá přihlášku ochranné známky, aby mohl konkurentovi bránit v dalším užívání označení?

2. Je nutno přihlašovatele považovat za přihlašovatele ve zlé víře, pokud podá přihlášku ochranné známky, aby tak mohl zabránit konkurentovi v dalším užívání označení, ačkoliv v době podání přihlášky ví nebo musí vědět, že konkurent již používáním stejného nebo zaměnitelně podobného označení pro stejné nebo podobné výrobky nebo služby nabyt cenná majetková práva („wertvollen Besitzstand“)?

3. Lze závěr o zlé víře vyvrátit, jestliže přihlašovatel již pro své označení získal u veřejnosti proslulost, a tím ochranu proti nekalé hospodářské soutěži?”

Rozhodnutím ESD stanovil tři kritéria, při jejichž naplnění nelze uznat přihlášku jako podanou v dobré víře (resp. poukazují na existenci zlé víry), a tato kritéria je nutné zkoumat vždy v okamžiku podání přihlášky.

Základním kritériem je skutečnost, že přihlašovatel ví nebo musí vědět, že třetí osoba přínejmenším v jednom členském státě užívá stejné nebo podobné označení pro stejné nebo s přihlášeným označením zaměnitelné zboží. Je tedy zapotřebí prokázat, že přihlašovatel ví nebo musí vědět, resp. že v inkriminované době věděl nebo musel vědět.¹⁰⁵

Dalším kritériem je záměr přihlašovatele třetí osobě bránit v dalším užívání označení shodného s přihlašovanou ochrannou známkou. V takovém případě by totiž byl popřen účel registrace ochranné známky, kterým je nejen ochrana výrobce proti zásahům v rámci nekalé soutěže, ale především pak ochrana spotřebitele, který tak má být chráněn před možností záměny zboží podobného (v tomto případě) vzhledu.

Posledním kritériem je pak míra právní ochrany, již požívá označení třetí osoby a přihlášené označení. Jedná se především o to, zda namítané označení požívá právní ochrany z titulu registru v rejstříku ochranných známek, ať již národním, mezinárodním nebo u OHIM.

Při kumulativním splnění, resp. prokázání, výše uvedených kritérií, jako podmínek *sine qua non* pro přítomnost zlé víry, dostává třetí osoba do rukou účinný nástroj na svou ochranu proti zlovolnému jednání přihlašovatele. Trikriteriální mechanismus se může na první pohled zdát poněkud složitý, nicméně dle mého názoru plně reflektující na obsahovou

¹⁰⁵ tamtéž

koncepti zlé víry ve smyslu v jakém je užitá ve výše uvedené směrnici harmonizující známkoprávní ochranu. A přestože Pipková uvádí jako problém deformační překlad termínu „vědět“ a „muset vědět“ (v originále „Wissenmüssen“, „must know“), jehož český právní ekvivalent je vyjádřen slovy „být si vědom“, toto není dle mého názoru právním problémem dosahující míry, která by znemožňovala správnou interpretaci a aplikaci, neboť se domnívám, že „být si vědom“ odpovídá psychickému stavu, jehož obsahem je vědomost (nikoli pouze domněnka nebo myšlenka) o určité rozhodné okolnosti.¹⁰⁶

3.4 Dobrá víra v úpravě nového občanského zákoníku

Pro posouzení právní úpravy *de lege ferenda* je za současného stavu věcí patrně nejvhodnější nahlédnout do důvodové zprávy k připravované rekonstrukci občanského zákoníku. V komentáři k § 6 je poznamenáno, že zákonodárce se při zapracování dobré víry do legálního textu nemůže zcela inspirovat evropskou právní úpravou, neboť, jak již bylo výše několikrát zmíněno, tato se odlišuje od ustáleného tuzemského pojetí, a bylo by proto pravděpodobně citelným zásahem a poměrně zásadní změnou především s ohledem na současnou terminologii a její chápání, kdyby bylo pojetí dobré víry (a potažmo i dobrých mravů) sjednoceno s evropským pojetím. Nový zákoník pak neponechává dobré mravy a dobrou víru ovlivněnou pouze intencemi uvedenými v důvodové zprávě, nýbrž pak na jejich podkladě včleňuje do právní úpravy povinnost jednat v právním styku poctivě. Poctivost je tak novým pojmem, který, dle mého názoru poněkud nesrozumitelně, je nadřazen pojmem „dobré mravy“ a „dobrá víra“, oba tyto instituty v sobě bez rozdílu směšuje v morální požadavek jednat poctivě, který pak opětovně diferencuje mezi oba pojmy (resp. instituty) v jednotlivých ustanoveních. V ustanovení § 7, oproti současné právní úpravě, explicitně vyjadřuje zásadu, že dobrá víra je presumována, a tudíž povinen prokázat neexistenci dobré víry má ten, kdo její neexistenci namítá a na ni se odvolává.

Koncepce dobré víry v návrhu zákoníku spočívá na stejném podkladě, tedy není obecnou právní zásadou, ale je včleňována do partikulárních ustanovení, výskyt dobré víry je však v návrhu citelně navýšen a díky tomu existuje větší množství případů, kdy je možné se dobré víry dovolávat a právní jistota, jako jeden ze základních požadavků práva v právním státě je tak posílena.

¹⁰⁶ srov. PIPKOVÁ, H., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli: Kritéria mala fides (neexistence dobré víry). *Jurisprudence*, 2009/8, str. 38

Dobrá víra se v návrhu nového občanského zákoníku vyskytuje mnohokrát, některá ustanovení navazují na úpravu současnou, jiná jsou zpřesněna, ať už po stránce gramatické či logické. Poměrně výrazné změny však doznala úprava nabývání vlastnictví jak obecně, tak v konkrétním případě nabývání vlastnictví od nevlastníka – dle návrhu přesněji „od neoprávněného“. Jedná se o ustanovení § 1101:

„Vlastníkem věci se stane ten, kdo získal věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, a byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést na základě řádného titulu, pokud k nabytí došlo

a) ve veřejné dražbě,

b) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku,

c) za úplatu od někoho, komu vlastník věc svěřil,

d) od neoprávněného dědice, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno,

e) při obchodu s investičním nástrojem, cenným papírem nebo listinou vystavenými na doručitele, nebo

f) při obchodu na komoditní burze.“

Dobrá víra je v tomto ustanovení konkretizována výčtem případů, v nichž se jí lze dovolávat, předmětem právního vztahu, kterým jsou věci nezapsané ve veřejném seznamu, a pak především tím, že dobrá víra jako přesvědčení o určitých okolnostech se vztahuje na okolnosti týkající se oprávnění spolukontrahenta s věcí nakládat, resp. ji převést.

Neoddělitelným se pak stává ustanovení § 1103¹⁰⁷, které referuje k ostatním (nevyjmenovaným) případům a poněkud revolučně stanovuje výjimku z presumpce neviny stanovenou v § 7, a povinnost prokázat v těchto případech existenci dobré víry o okolnostech, ze kterých lze usuzovat na oprávnění určité osoby s věcí nakládat (resp. ji převést).

Novou úpravu nabývání od nevlastníka hodnotím jako krok kupředu, a to vzhledem k tomu, že prokázání okolností prokazující existenci zlé víry je úkol velmi náročný a mnohdy i nemožný, a přestože poškozenému svědčí právo na ochranu, této ochrany díky tíži důkazního břemene nedosáhne. Nová právní úprava předchází zlovolnému namítání dobré

¹⁰⁷ *Získal-li někdo movitou věc za jiných okolností, než které stanoví § 1101 nebo 1082, stane se vlastníkem věci, pokud prokáže dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci. To neplatí, pokud vlastník prokáže, že věc pozbyl ztrátou nebo činem povahy úmyslného trestného činu.*

víry v případech, kdy by mohlo být zneužito námitky dobré víry právě v případech její neexistence, ale také faktické neprokazatelnosti.

4. Veřejný pořádek

4.1 Pojem

Institut veřejného pořádku se od ostatních výše uvedených pojmů v lecčem odlišuje. Mimo jiné například tím, že ačkoliv výskyt pojmu v právních předpisech soukromého práva není zrovna zanedbatelný, ve stěžejním předpisu soukromého práva¹⁰⁸ není pojem výslovně ani nevýslovně upraven. Veřejný pořádek je pak – více než soukromoprávním (nikoli však výhradně) – pojmem ústavněprávní úrovně, zákonodárcem byl totiž včleněn do zákona požívajícího nejvyšší právní síly, jímž je Listina základních práv a svobod¹⁰⁹. Na základě toho, že Listina je právním předpisem vyjadřujícím základní hodnoty na nichž spočívá naše demokratická republika, lze pak bez jakékoliv další zákonné definice pojmu, které se nám v českém právním řádu beztak nedostává, usuzovat na to, že veřejný pořádek je vyjádřením kategorie vztahů vznikajících a zanikajících mezi subjekty (a tedy i adresáty) práva jejich vzájemnou interakcí, kterou ovlivňují a působí na své okolí, resp. veřejnost. Zájem na právní regulaci takové kategorie je pak velmi vysoký, neboť v rámci těchto (veřejných) vztahů vznikají zásahy mající daleký dosah a ovlivňující širokou škálu dalších právních vztahů. Výrazem pořádek v tomto sousloví je patrně míněn určitý stav, kdy vše podléhá nastolenému řádu, v němž je snaha docílit rovnováhy, klidu a rozumného chování subjektů řádu podřízeným a jednajícím s respektem k subjektům ostatním.

Předchůdcem veřejného pořádku byl v československé Ústavní listině¹¹⁰ zakotvený pojem „veřejný pokoj a řád“, který byl Nejvyšším správním soudem vykládán jako souhrn právních, etických a společenských norem, jejichž zachování podle panujících obecných názorů je podmínkou klidného a spořádaného soužití. Veřejný pořádek tak není pojmem, jehož obsah je zcela neměnný, ba právě naopak obsah pojmu se, podobně jako u dobrých mravů, mění s vývojem společnosti a s posouváním hranic zakázaného, tolerovaného a dovoleného, a plní tak funkci korektivu mimoprávního. Takový institut vykazuje známku nadčasovosti, avšak klade vyšší nároky na jeho výklad a aplikaci v daném čase, neboť je třeba, ve smyslu uvedeném u dobrých mravů, zkoumat právě ony obecné názory, jako reflexi

¹⁰⁸ Z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁹ Z. č. 2/1993 Sb.

¹¹⁰ Z. č. 121/1920 Sb. (platný a účinný od 6.3.1920 – zrušen 9.6.1948)

veřejného mínění společnosti. Jak uvádí ve své publikaci J. Salač, pojetí veřejného pořádku by mělo být dynamické a zohledňovat politické, hospodářské a sociální potřeby společnosti.¹¹¹

V kontinentálním právu má veřejný pořádek (*public order, ordre public, öffentliche Ordnung*) povahu morálního korektivu komplementárního k úpravě dobrých mravů. Hranice mezi úpravou dobrých mravů a veřejného pořádku je nezřetelná (což lze říci i o vztahu dobrých mravů a veřejného pořádku v tuzemské právní úpravě), a vzhledem k poměrně úzkému vymezení dobrých mravů podléhá ochraně veřejným pořádkem široký okruh právních vztahů.¹¹² Charakteristickým je také vymezení dvou kategorií veřejného pořádku, a to veřejného pořádku politického, jehož ochraně podléhají právní vztahy regulované normami stojícími mimo hospodářskou sféru, a druhou kategorií je veřejný pořádek sociálně-ekonomický, který je projevem moderního přístupu k úloze státu v hospodářské sféře a dále je užíván jako nástroj k ochraně jednotlivce v právně-hospodářském styku.¹¹³

Styčný bod mezi kontinentální evropskou a tuzemskou právní úpravou pak nalezneme v neochotě zákonodárce pojem jakkoli definovat a ponechat výklad a aplikaci na činnosti soudů vždy s přihlédnutím k partikulárním okolnostem daného případu.

4.2 Výskyt v právním řádu ČR

Jak bylo výše uvedeno, institut veřejného pořádku je zakotven v celé řadě právních předpisů ať už soukromo- nebo veřejno-právních. Zařazení pojmu do Listiny lze chápat jako paralelu k politickému veřejnému pořádku, neboť je výrazem poskytování ochrany základních práv a svobod s ohledem na státní zřízení ČR. I ostatní veřejnoprávní úpravu veřejného pořádku lze s větší úspěšností řadit do této kategorie (přesto, že česká právní nauka kategorie veřejného pořádku nerozlišuje). Zákonodárce pověřuje ochranou veřejného pořádku zejména Policií ČR, která na základě zákonných zmocnění v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, je povinna chránit veřejný pořádek, což je jedním z jejích stěžejních úkolů, a dále ji zákon zmocňuje ke konkrétním zákrokům v případě kdy je veřejný pořádek ohrožen či

¹¹¹ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2004, str. 225

¹¹² Pozn.: Platí pro francouzskou právní úpravu, zatímco německá pr. úprava koncentruje celou problematiku pod pojem dobrých mravů.

¹¹³ tamtéž str. 227

porušen. Neméně důležitá je právní úprava v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, která opravňuje obec v samostatné působnosti ukládat povinnosti obecně závaznou vyhláškou, *zejména může stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány*¹¹⁴.

Ve sféře soukromého práva je veřejný pořádek (v současné právní úpravě) začleněn například do obchodního zákoníku, který ve svém ustanovení § 68a normuje, že *„neplatnost společnosti může prohlásit jenom soud, a to i bez návrhu, jestliže předmět podnikání (činnosti) je nedovolený nebo odporuje veřejnému pořádku“*. Ustanovení chrání jak třetí osoby, tak širokou veřejnost, před vznikem společností, jejichž v budoucnu vykonávaná činnost by byla činností právním řádem zakázanou a ohrožující základní hodnoty společnosti.

Velmi podobně je veřejný pořádek chráněn v právních předpisech vztahujícím se k ochraně duševního vlastnictví, kdy ochrana nebude poskytnuta dílu, vynálezu, průmyslovému vzoru, zapisovanému označení, které jako takové nebo jeho použití je v rozporu s veřejným pořádkem:

z. č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích – *Patenty se neudělují na vynálezy, jejichž využití by se přičilo veřejnému pořádku nebo dobrým mravům; to nelze vyvodit pouze z toho, že využití vynálezu je zakázáno právním předpisem;*

z. č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách – *Do rejstříku se nezapiše označení, které je v rozporu s veřejným pořádkem nebo dobrými mravy;*

z. č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů - *Úřad do rejstříku nezapiše průmyslový vzor, který je v rozporu se zásadami veřejného pořádku nebo s dobrými mravy.*

K posledně uvedenému si dovoluji poznámku ohledně gramatického vyjádření, neboť na první pohled je patrný rozdíl, tedy je normováno, že důvodem pro nezapsání průmyslového vzoru je rozpor se *zásadami* veřejného pořádku – otázkou je, zda veřejný pořádek se skládá z dílčích zásad, kdy pro nezapsání a tak dosažení účelu ochrany veřejnosti, postačí rozpor s některou z nich, nebo jde o gramatickou nepřesnost zákonodárce způsobenou nepromyšleným vložením slova „zásadami“, které je zcela redundantním a pouze matoucím.

¹¹⁴ § 10 z. č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění pozdějších předpisů

Vzhledem ke znění důvodové zprávy¹¹⁵, kde se již hovoří pouze o rozporu s veřejným pořádkem a nikoli jeho zásadami, lze usuzovat na druhou variantu.

4.3 Veřejný pořádek v rozhodovací činnosti soudů a ÚPV¹¹⁶

Výše bylo uvedeno, v jakých různých odvětvích práva zákonodárce počítá s ochranou veřejnosti a společenských zájmů prostřednictvím institutu veřejného pořádku. Všechny oblasti jsou významné, nicméně žádná z nich nereflektuje problémy každodenního života, s nimiž se může setkat každý z nás, tak jako úprava obecně závazných vyhlášek v zákoně o obcích. Díky možnosti regulovat činnosti, které mohou narušit veřejný pořádek, a vzhledem k vágnosti tohoto pojmu, má obec poměrně rozsáhlou pravomoc v úpravě místních záležitostí. Prostřednictvím této normotvorné činnosti může zasahovat do života široké veřejnosti a proto se domnívám, že by této oblasti měla být věnována zvláštní pozornost (přestože se jedná o oblast veřejného práva). Diskutovanou problematikou v horizontu několika let bylo omezování konzumace návykových látek (zejména alkoholu) na veřejných prostranstvích prostřednictvím OZV obcí. Tento postup byl mnohými považován za protiústavní a proto zde uvádím právě postoj Ústavního soudu.

Pl. ÚS 33/05 – právní věta

Odpověď na otázku, zda obec nepřekročila meze své zákonné působnosti tím, že normuje oblasti vyhrazené zákonné úpravě, předpokládá identifikaci předmětu a cíle regulace zákona na straně jedné a obecně závazné vyhlášky na straně druhé. Pokud se nepřekrývají, nelze bez dalšího říci, že obec nesmí normovat určitou záležitost z důvodu, že je již regulována na úrovni zákona. Ani soukromoprávní zákonná regulace bez dalšího nevyklučuje regulaci prostřednictvím obecně závazných vyhlášek obcí, pokud se předměty a cíle jejich regulace liší.

Účelem zákona č. 379/2005 Sb. je vytvoření účinných opatření směřujících k ochraně před škodami na zdraví působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a opatření omezujících dostupnost tabákových výrobků a alkoholu, zákon tedy reguluje problematiku tabákových výrobků, alkoholu a jiných návykových látek především s

¹¹⁵ Beck-online.cz *Důvodová zpráva k návrhu zákona o ochraně průmyslových vzorů* [online]. [cit. 27.7.2011]. <<http://legalis-cz.level7.ro/bo/document-view.seam?type=html&documentId=oz5f6mrqgayf6mrqg5pwi6rnnga&conversationId=911#selected-node>>

¹¹⁶ Úřad průmyslového vlastnictví

ohledem na ochranu zdraví. Obec je oprávněna stanovit obecně závaznou vyhláškou, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány [§ 10 písm. a) zákona o obcích]

Regulace konzumace alkoholu na některých veřejných prostranstvích obce obecně závaznou vyhláškou je dle zákona možná, pokud se vzhledem ke konkrétním místním podmínkám jedná o jev, který je způsobilý narušit veřejný pořádek, dobré mravy či bezpečnost, zdraví a majetek v obci.

Obecně závazná vyhláška musí splňovat obecná kritéria kladená na právní předpisy vyplývající z pojmu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 a z čl. 2 odst. 3 a odst. 4 Ústavy, tj. její ustanovení musí být s využitím obvyklých interpretačních postupů určitá a vzájemně nerozporná, neboť jinak by byl porušen princip právní jistoty a hrozilo by riziko porušení zákazu svévole ze strany orgánů veřejné moci.

Ústavní soud dle mého názoru pregnantně vyjádřil oprávnění obce regulovat konzumaci alkoholu na veřejných prostranstvích, což je jev v dnešní době běžný a zcela bezesporu narušující klid, mnohdy pohodu i bezpečnost (nebo i jenom pocit bezpečí) občanů, a je tak logicky subsumován pod činnosti, které jsou s to narušit veřejný pořádek, a je proto nezadatelným právem obce, jako projevu vůle občanů demokratické společnosti tento jev eliminovat nebo alespoň potlačit.

Další rozhodnutí se vztahují k činnosti Úřadu průmyslového vlastnictví, který rovněž nakládá s pojmem, resp. celým institutem veřejného pořádku velmi kvalitně.

O-432048 – rozhodnutí předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví¹¹⁷:

„...přihlašované slovní označení „TRÁVA“ požaduje ochranu pro tabákové výrobky včetně tabáku a tabákových výrobků s příměsí travního semene. Je zřejmé, že toto označení má pro část těchto výrobků fantazijní význam a pro další část popisný význam. Nicméně vzhledem k jeho druhotnému významu, který při označení tabáku a tabákového zboží může u části veřejnosti vyvolat, tj. slangové označení marihuany, je nutno pohlížet na jeho zápisnou způsobilost do rejstříku ochranných známek pro tyto výrobky z hlediska ustanovení § 4 písm. f) zákona č. 441/2003 Sb. Podle tohoto ustanovení zákona se do rejstříku nezapiše označení,

¹¹⁷ O-432048 ze dne 3.9.2007

keré je mj. v rozporu s veřejným pořádkem. **Rozpor s veřejným pořádkem je spatřován v tom, že předmětné označení vyvolává přinejmenším asociaci cigaret obsahujících marihuanu, která je pro použití pro tyto účely v České republice zakázanou drogou. Z tohoto důvodu není ani nutno vyžádat doklady o rozlišovací způsobilosti tohoto označení pro výrobky, kterých se to týká.**“

„Vznést výhradu veřejného pořádku je v diskreční pravomoci Úřadu, která je kodifikována v zákoně 14/1993 Sb., o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, ve znění pozdějších předpisů. Tato výhrada však musí být uplatňována tak, aby byla co nejméně omezována soukromoprávní sféra. Pohled na to, která označení jsou v rozporu s dobrými mravy, se nepochybně v závislosti na čase mění. Nicméně v současnosti, kdy je společností věnována zvýšená pozornost otázce konzumace drog, by i z tohoto hlediska bylo kontraproduktivním úkonem, pokud by bylo přihlašované označení „TRÁVA“ zapsáno pro tabákové výrobky do rejstříku jako ochranná známka.“

O-195936 – rozhodnutí předsedy Úřadu průmyslového vlastnictví¹¹⁸:

„Přihlašované označení se skládá ze slovního prvku ve znění „amplification“, který v překladu z anglického do českého jazyka znamená rozšíření, případně zesílení, a dále ze tří proporcionálně větších písmen „KGB“, doplněných o stylizované vyobrazení srpů a kladiva. Odvolací orgán konstatoval, že uvedená zkratka „KGB“, navíc ve spojení s překříženým srpem a kladivem, je i průměrně vzdělanému spotřebiteli známá jako označení organizace státní bezpečnosti v bývalém SSSR.“

„Odvolací orgán dospěl v této věci k závěru, že užití symbolu a písmen evokujících instituty neslučující se s principy právního státu, navíc v tomto konkrétním případě pro výrobky usnadňující masivní komunikaci, spadá pod shora vymezenou výhradu veřejného pořádku. V této souvislosti bylo dále konstatováno, že poskytnutí ochrany označení, které je tak úzce spjato s násilím při prosazování určité ideologie, by odporovalo smyslu a účelu institutu ochranné známky jako takové.“

Z uvedených příkladů vyplývá, že jak Ústavní soud, tak ÚPV pracují s pojmem veřejného pořádku citlivě, a zejména pak ÚPV pod pojem zahrnuje skutečnosti, které i přes pohled bráný s nadsázkou referují k věcem nebo jevům, které ať už v minulosti dávno, recentní nebo i v současnosti jsou způsobilé působit negativně na veřejnost, resp. společnost.

¹¹⁸ O-195936 ze dne 14.6.2005

Společnost je třeba před takovými jevy chránit, avšak při zachování zásady minimalizace zásahů do soukromoprávní sféry.

4.4 Úprava v novém občanském zákoníku

Jak bylo výše uvedeno v současné právní úpravě občanského zákoníku není institut veřejného pořádku výslovně upraven, což je situace více než neuspokojivá vzhledem k tomu, že v oblasti soukromého práva je tento institut poměrně hojně užíván. Nový občanský zákoník přichází se změnou, která neuspokojivý stav napravuje. Zákonodárce tak činí dikcí ustanovení § 1 odst. 2, kterým vytváří jakousi generální klauzuli korektivu dobrých mravů a veřejného pořádku, jako omezení autonomie vůle stran za účelem dosažení co nejvyššího stupně poctivosti v právních vztazích. Zákonodárce tak *de facto* navrácí do tohoto soukromoprávního předpisu pojem, který v něm byl v historii obsahově zahrnut, a to pod pojmem „zájem společnosti“.

Nová právní úprava renovuje úpravu týkající se ochrany osobnosti, kde je patrný nádech ústavněprávní roviny, a tak poukazuje na nezadatelnost a nezadatelnost přirozených lidských práv, stejně tak jako se nepřihlíží k jejich omezení dosahující odporu se zákonem, dobrými mravy či veřejným pořádkem.

Úpravu veřejného pořádku obsahují ustanovení o právnických osobách a v právu dědickém. Zákonodárce se pak snaží docílit posílení zásady autonomie vůle v soukromém právu vytvořením ustanovení § 580: „*Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které zjevně odporuje dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.*” Jedná se o nový pohled na případy tzv. absolutní neplatnosti, které jsou tak ohraničeny mantinely tvořenými jednáním odporujícím dobrým mravům, zákonu a zároveň narušujícím veřejný pořádek, ovšem za současného splnění podmínky, že takové porušení bude *zjevné*. Takovým omezením případů, kdy soud může *ex offio* vyslovit neplatnost právního jednání, nepřímo dochází k navýšení případů spadajících pod režim tzv. neplatnosti relativní, kdy je pouze na vůli stran, zda neplatnost právního jednání namítnou, což skutečně posiluje režim smluvní volnosti. Nicméně k tomu významně přispívá i konstrukce neplatnosti v případě právního jednání odporujícího zákonu, který je projevem neudržitelnosti stavu, za kterého bylo absolutní neplatností stíženo jednání odporující zákonu. Neboť mnohdy může být mezi stranami, např. v důsledku nedokonalosti zákona, sjednáno od

něho odlišně, a stížení takového jednání absolutní neplatností by v takovém případě bylo zcela nežádoucí.

Veřejná morálka

Morálka má původ v latinském slově *moralitas*¹¹⁹, které se do českého jazyka překládá jako správné chování a filosoficky je pojem chápán jako celková představa správného jednání ve společnosti. Historie práva ukazuje, že právo jako takové vzniklo kodifikací mravních norem prvními složitějšími společenskými celky.¹²⁰ Moderní právní teorie se usilovně snažily oprostit právo od vztahu s morálkou a mravy, zamezit tak jeho závislosti na mravních hodnotách a vystavět jej pouze na základech procesní správnosti a ústavnosti. Američtí právní teoretici¹²¹ však poukázali na neudržitelnost této myšlenky při uvedení několika důvodů – *zákonodárce se nemůže obejít bez pojmů jako „dobré mravy“, „v dobré víře“ nebo „dobrý hospodář“; soudcův výklad práva se přirozeně opírá o morálku, kterou se svou společností sdílí a z níž se nemůže úplně vymanit; soulad práva s obecně sdílenou morálkou silně podporuje jak účinnost, tak důvěryhodnost práva ve společnosti a obecné přesvědčení, že právo je „spravedlivé“.*¹²²

Promítnutí morálních hodnot do právních předpisů je zcela nezbytným prvkem pro dosažení vysoké míry poctivosti a spravedlnosti v právních vztazích (s ohledem na to, že dosažení absolutní spravedlnosti je chápána jako myšlenka utopická). Nicméně, vzhledem k tomu, že nemorální (jednání, chování) nemusí vždy býti na újmu a moralita je tedy projevem požadavku na zachování morální kulturnosti lidského společenství¹²³, je pak nezbytné začlenit morální hodnoty do právního předpisu citlivě. Domnívám se, že dostatečnou míru ochrany jak mravních, tak i morálních hodnot v českém právním řádu zastupuje institut dobrých mravů, který, jak bylo uvedeno výše, může být vykládán poměrně extensivně a vykonávat tak funkci ochrany svěřenou pod pojem veřejné morálky. Přičemž takový se zdá být i současný stav, kdy pojem veřejná morálka je ojediněle zařazen do právní úpravy zákona o užitných vzorech¹²⁴, a to pouze jako specifikující a upřesňující prvek k použitému pojmu „obecný zájem“.

¹¹⁹ *Morality* [online]. Poslední revize 26.11.2010 v 8:13 [cit. 5.4.2011]. Wikipedie. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Morality>>.

¹²⁰ SOKOL, J. Moc, peníze a právo, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007, str. 251

¹²¹ Ronald Dworkin, Lon. L. Fuller

¹²² *Morálka* [online]. Poslední revize 26.11.2010 v 8:13 [cit. 5.4.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Morálka>>.

¹²³ TELEČ, I. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*, roč. 19, 2011/1, str. 4

¹²⁴ *Užitnými vzory nelze chránit technická řešení, která jsou v rozporu s obecnými zájmy, zejména se zásadami lidskosti a veřejné morálky. (§3 písm. a)*

Závěr

Pro svou práci jsem zvolil téma, které, jak se zdá, je v současné více než kdy předtím v hledáčku laické veřejnosti. Nežřídka kdy slýchám z různých stran, že tohle je přeci absolutně nemorální a tamto se přičí dobrým mravům. Mnoho případů na první pohled, nebo spíše pokud uvažujeme tzv. selským rozumem, se jeví vskutku jako odporující dobrým mravům či jinak vykazuje znaky, na jejichž základě by bylo lze usuzovat na rozpor s morálními zásadami, a tedy na neplatnost takového jednání. Nicméně podíváme-li se na věc z hlediska odborného – právního – zjistíme, že chceme-li jednání právně kvalifikovat a subsumovat pod některý z institutů požívajícího označení morálního korektivu, dostáváme se do svízelné situace, která se projevuje nejasností, neurčitostí, pro mnohé nesrozumitelností a celkovou neuchopitelností. Vzhledem k tomu, že právo by mělo sloužit společnosti a nikdy by tomu nemělo být naopak, považuji za nezbytné, aby nejen veřejnost odborná, ale zejména pak široká veřejnost laická byla srozuměna, alespoň se základními zásadami, na nichž stojí tuzemský právní řád, který slouží k ochraně jejich zájmů, a základními principy koncepce ochrany těchto důležitých, mnohdy ústavně garantovaných hodnot. Právě z tohoto důvodu jsem práci pojal i jako možného „průvodce“ vybranými neurčitými právními pojmy, srozumitelné právě i laické veřejnosti bez právnického vzdělání. Přesto, však práce nepostrádá odborné hledisko, kdy kromě sumarizace stávajících názorů a stanovisek soudů a ustálené judikatorní činnosti, se snažím dobrat se významu vybraných pojmů rozbořen z pohledu filosofického, gramatického, logického a komparovat uvedené výsledky s významem, který pojmům přikládá obecně přijímaný názor veřejnosti.

Dominantní roli mezi neurčitými právními pojmy v právním řádu ČR bezesporu zaujímá institut dobrých mravů, který je rovněž pojmem nejobtížněji vymežitelným, neboť se vyznačuje právě vysokou měrou obecnosti. Nazírání na tento pojem v jednotlivých historických obdobích až do současnosti není nikterak zřetelně odlišné. Vysokou míru obecnosti, která je imanentní pojmu v jeho právním pojetí, není možné nahradit konkrétnějším vymezením, ať už pomocí demonstrativního výčtu situací či jakoukoli jinou konkretizací možných případů. Míra obecnosti tak odpovídá charakteru institutu, jako základní zásady právní s tím, že úloha bližší specifikace pojmu dobrých mravů připadá do rukou soudů, resp. soudců, kteří tak tím, že subsumují určité případy pod ochranu poskytovanou institutem dobrých mravů, nebo naopak jiné případy z této ochrany vylučují,

vytvářejí jistý katalog konkrétních modelových situací. Pokud tedy vezmeme v potaz kombinaci normativního textu právních předpisů a judikaturu soudů, dostaneme ucelený náhled na problematiku, s ohledem na její relativní ustálenost a tedy postupný vývoj, vždy v konkrétním časovém období. Aby však bylo dosaženo výše uváděného právního povědomí, je nezbytné zpřístupnit uváděné závěry veřejnosti ve formě srozumitelné, nikoliv pouze jako soubor soudních rozhodnutí. Možností jak toho dosáhnout je dle mého názoru nezbytná tzv. vulgarizace práva prostřednictvím médií, avšak při zachování obsahové a terminologické správnosti.

Institut dobré víry je projevem jiné ze základních zásad právních, a to právní jistoty. Přičemž zájem na právní jistotě je zákonodárcem v některých případech stavěn nad zájem na spravedlivém uspořádání právních vztahů, kdy spravedlivým je míněn skutečný stav věci. Dobrá víra jako právní institut naráží dle mého názoru na dvě úskalí. První se týká obtížnosti prokazování její existence či neexistence. Vzhledem k tomu, že koncepce dobré víry je chápána jako psychický stav osoby, tedy určitý subjektivní postoj, vytvořený na základě objektivních okolností, je velmi náročné vyhodnotit právě vztah mezi oním prvkem subjektivním a objektivním. I přes zjištěné objektivně dané okolnosti, bude vždy velmi náročné vyhodnotit, zda daná okolnost již mohla zapříčinit psychický stav odpovídající dobré víře či nikoliv. Proto postavení toho, kdo je obtěžkán důkazním břemenem prokázat existenci dobré víry, případně její neexistence – při současném pojetí presumpce dobré víry, bude oproti druhé straně velmi nevýhodné. Připravovaná právní úprava, vědoma si tohoto, vypořádala se s tímto problémem alespoň tak, že zúžila okruh situací, v nichž je možné namítat dobrou víru bez důkazní povinnosti její existence, a to na situace, kde lze vskutku usuzovat na přesvědčení osoby o tom, že mu určité právo náleží. Dále pak v dalších případech, které se zpravidla budou vyznačovat určitou nejasností zpravidla způsobenou pochybením či nedostatečnou potřebnou vědomostí stran, zákonodárce dle mého názoru vhodně přenáší povinnost důkazního břemene na toho, kdo namítá existenci dobré víry.

Druhý závažný problém pak spatřuji v terminologické nejednotnosti mezi evropským a tuzemským pojetím, která by měla být do budoucna odstraněna vzhledem ke globalizaci práva a ke snaze evropské právo nejen dočasně harmonizovat, ale do budoucna celkově sjednotit. Současný stav, kdy ve směrnících užitý pojem *good faith* je překládán jako dobrá víra, avšak vykládán s ohledem na smysl právní úpravy jako dobré mravy je zcela neuspokojivý a pro neobornou veřejnost značně matoucí. Proto by dříve nebo později mělo dojít k odstranění této rozdílnosti mezi textem a výkladem, nicméně řešení to bude dle mého

názoru nesnadné, neboť současné pojetí a rozdělení institutů dobrých mravů a dobré víry (příp. veřejného pořádku) hodnotím jako kvalitní a v tuzemské právní úpravě jako trvale udržitelné, a netroufám si tak ani v náznaku navrhnout možný způsob řešení.

Ve čtvrté kapitole je rozebrán pojem veřejný pořádek, který podobně jako institut dobrých mravů je morálním korektivem pro chování upravené právními předpisy. Přestože hranice mezi dobrými mravy a veřejným pořádkem je neostrá a obsahově se pojmy mohou v některých případech překrývat, což lze vysledovat i z toho, že pojmy ze mnohdy objevují v ustanovení společně, jako alternativa, kdy jednání buď odporuje dobrým mravům nebo veřejnému pořádku, lze z výše uvedených rozborů usoudit, že zatímco dobré mravy jsou čistě morálním korektivem, kdy právo odkazuje do mimoprávní kategorie, která obsahuje obecně uznávané zásady slušného a poctivého chování a jednání, veřejný pořádek je institutem, který odkazuje na pořádek nebo-li řád, který byl na základě obecně uznávaných zásad nastolen, a jeho porušení či ohrožení je způsobitelné přivodit újmu nikoli pouze spolukontrahentovi, nýbrž pak je s to způsobit újmu celé společnosti, resp. veřejnosti.

Veřejná morálka je jediný z vybraných pojmů, který není institutem, tedy souborem určitých právních norem. Jeho výskyt v českém právním řádu je omezen na jednu položku v zákoně o užitných vzorech, avšak ani tam jeho existence není nepostradatelná. Veřejná morálka je tím, co lze bez obtíží podřadit pod instituty dobrých mravů a veřejného pořádku, proto tento pojem shledávám jako irelevantní.

Neurčité právní pojmy jsou právu imanentní, nebylo-li by jich, právo by byl odlidštěný soubor rozkazů a zákazů bez možnosti racionálně moderovat jeho přísnost. Naopak díky existenci těchto obecných pojmů je možné i přes nedokonalosti právních textů zachovat určitou racionální úroveň práva, která dodává společnosti pocit jistoty a spravedlnosti.

Resumé

For my diploma I chose the theme that is quite general and level of its elaboration does not comply with its relevance at all especially nowadays. Many cases at first sight might be seen as immoral or contrary to good morals. But although the immoral page is so obvious when we put the case and its circumstances under deeper – law – analysis, we most probably struggle with difficulties of law expertise and subordination to one of the institutes. The difficulties are mostly based on ambiguity, uncertainty and general incomprehensibility. Given that in well working society law should serve the society and it would never had to be contrary, the task is to explain and clarify at least the fundamental principles upon which the domestic legal system – serving as a protection of men’s rights and interests – is based to the laymens, to the general public. Because simply without not just knowledge, but more without understanding one can not perform anything even when it is guaranteed. It is for this reason I made the diploma paper as a possible “guide” of selected vague legal concepts to let people and general public without legal knowledge understand its basics. However, my work do not lack professional aspect, in addition to summarizing the existing views and opinions as well as settled practice of courts I try to get to the true meaning of key concepts from the perspective of philosophical analysis, grammatical and logical as well and compare the results with its meaning which is generally accepted by public opinion.

At the beginning is presented the historical changing of all the vague legal concepts, which is necessary to grasp the true purpose of the concepts and see their evolution in time and different influences affecting them. In the second chapter is written about the institute of good manners, which undoubtedly occupies dominant role among vague legal concepts in legal system of Czech republic and which is also the most difficult concept to be defined. The high level of generality that is immanent to this concept is not possible to be lowered by creating more specific definition either by setting a demonstrative list or any other specification of the possible cases. The amount of generality corresponds to the nature of the institute as the basic legal principle and as the moral corrective to the strictness of law it is task of courts and namely to judges, who either by subordinating certain cases under the protection of the concept of good manners or on the other hand some cases exclude from this protection are creating specific catalog of model situations. However, in order to achieve the claimed level of legal awareness, it is necessary to make these conclusions understandable to

the public in some acceptable form and not only as a compilation of judgements. According to my opinion the possibility is so called vulgarization of law – or as I mentioned above – at least fundamental legal principles, which could be done by publishing through all possible media available, with importance of keeping the content unchanged and accuracy of terminology.

Good faith as it is analysed in the third chapter, in my opinion, faces two difficulties. The first concerns the difficulty of proving the existence or nonexistence. The second one I would call major and it resides in the inconsistency in terminology between the European and domestic concept, which should be and sooner or later simply must be removed due to the globalization of law.

Fourth chapter deals with the concept of public order, which like good manners is a moral corrective to behaviour governed by the law. Upon all mentioned above is possible to conclude the difference between good manners and public order and create some distinctive element which is able these two institutes – often put besides each other in normative text – more easily distinguish. It is that good manners are purely moral corrective, where the law refers to non-legal category that contains generally accepted principles of fair and honest conduct and behaviour. Public order is an institute that refers to the set of rules set upon the generally recognized principles and its violation has not just detrimental effect to individual, but it is able to affect wide or even whole society.

Public morality is one of the selected concepts which is not mentioned as an institute. In czech legal system its occurrence is limited to one item and that is why I find it irrelevant due to the fact it can be easily subsumed under other institutes mentioned above.

The vague legal concepts are immanent to law, if they would not exist, whole legal system would have been dehumanized set of commands and prohibitions without any rational moderation of its strictness. On the contrary, due to its existence it is possible despite the imperfections of legal texts to maintain a certain level of rationality of law, which still gives the society a sense of security and justice.

Seznam použité literatury

Odborné publikace:

BARTOŠEK, M., *Dějiny římského práva*. Praha, Academia, 1995. 280 s. ISBN 80-200-0545-5.

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 5. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk, 2009. 308 s. ISBN 978-80-7380-233-2.

HENDRYCH, D. *Právníký slovník*. 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2001. 1189 s. ISBN 80-7179-360-4.

HURDÍK, FIALA, HRUŠÁKOVÁ. *Úvod do soukromého práva*. Brno, Masarykova univerzita, 2006. 158 s. ISBN 80-210-4112-9.

HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva*. Brno, Masarykova univerzita, 1. vydání, 1998. s. 168. ISBN 80-210-2001-6.

KADLECOVÁ, M. a kol. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha, Eurolex bohemia, s. r. o., 2004. 213s. ISBN 80-86432-83-1.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KNAPPOVÁ, ŠVESTKA a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek I., Praha, ASPI, 2002. 471 s. ISBN 80-86395-28-6.

MADAR, Z. a kolektiv. *Slovník českého práva*. 2. vydání, Praha, Linde, 1999. 1781 s. ISBN 80-7201-150-2.

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské rusi*. Díl IV., Praha, Nakladatelství V. Linhart, 1936.

SOKOL, J. *Moc, peníze a právo*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2007. 291 s. ISBN: 978-80-7380-066-6.

Zahraniční literatura:

BERGER, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Volume 43, Part 2, American Philosophical Society, 1953. 808 s. ISBN 0-87169-435-2.

MOUSOURAKIS, G. *The Historical and Institutional Context of Roman Law*. Ashgate Publishing, Ltd., 2003. 462 s. ISBN 978-0-75462-114-0.

SMITS, J. M. *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*. Edward Elgar Publishing, 2006. 821 s. ISBN 978-1-84542-013-0.

ZIMMERMAN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge University Press, 2000. 720 s. ISBN 0-521-77190-0.

STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE AND THE RESEARCH GROUP ON EC PRIVATE LAW (ACQUIS GROUP). *Draft Common Frame of Reference*. Sellier. European law publishers GmbH, Mnichov, 2009. 644 s. ISBN 978-3-86653-097-3.

Odborné články:

BUBELOVÁ, K. Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Právní fórum*. 1/2010, s. 1-7. ISSN 1214-3154.

GRUS, Z. Dobré mravy ve světle publikované judikatury. *Právní rozhledy*. 3/2004, s. 112-114. ISSN 1210-6410.

HEIN, O. Dobré mravy. *Právní rádce*. 12/2004, s. 71-79. ISSN 1210-4817.

HURDÍK, Jan. Dobrá víra. *Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva*. Praha, Academia, sv. 146, č. 5, s. 565-573. 2007. ISSN 0231-6625.

PIPKOVÁ, H. Koncept dobré víry v řízení o přihlášce ochranné známky. *Jurisprudence*. 05/2009. ISSN 1212-9909.

PIPKOVÁ, H., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli: Kritéria mala fides (neexistence dobré víry). *Jurisprudence*. 2009/8. ISSN 1212-9909.

TELEC, I. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. roč. 19, 2011/1, s. 60-68. ISSN 1210-6410.

TÉGL, P. K úpravě dobré víry v úpravě nového občanského zákoníku. *Bulletin Advokacie*. 1-2/2011, s. 35-42. ISSN 1210-6348.

TÉGL, P. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*. 6/2007, s. 183-189. ISSN 1211-0558.

SPÁČIL, J. Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře. *Právní rozhledy*. 18/2004, s. 664-667. ISSN 1210-6410.

PULKRÁBEK, Z. K výkladu ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 11/2000, s. 511-514. ISSN 1210-6410.

Internetové odkazy:

Právní pozitivismus [online]. Poslední revize 12.1.2011 v 20:53 [cit. 2.3.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Juspozitivismus>>.

Přirozené právo [online]. Poslední revize 6.2.2011 v 18:24 [cit. 2.3.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jusnaturalismus>>.

Morality [online]. Poslední revize 26.11.2010 v 8:13 [cit. 5.4.2011]. Wikipedie. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Morality>>.

Morálka [online]. Poslední revize 26.11.2010 v 8:13 [cit. 5.4.2011]. Wikipedie. <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Morálka>>.

ROLAND, J. S. P. *Scott: The Civil Law: Vol. I* [online]. Publikováno 19.6.2002, Poslední revize 8.11.2011 [cit 21.11.2011]. <<http://www.constitution.org/sps/sps06.htm>>.

Návrh nového občanského zákoníku schválený vládou ve znění změn přijatých Legislativní radou vlády, včetně důvodové zprávy (květen 2011) [cit. 18.6.2011]. Justice.cz. <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>

Zákony:

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)

– dostupné v angl. jaz. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb>

Code Civil (Cc)

– dostupné v angl. jaz. <http://www.napoleon-series.org/research/government/c_code.html>

Zákon č. 946/1811 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách

Zákon č. 46/2000 Sb., tiskový zákon

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Zákon č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání

Zákon č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích

Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství
Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
Zákon č. 40/ 2009 Sb., trestní zákoník
Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR
Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Zákon č. 121/1920 Sb., Ústavní listina
Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů
Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví (vyhl. č. 64/1975 Sb.)
Směrnice Rady EU 86/683/EHS
Směrnice Rady EU 89/104/EHS

Judikatura:

Rozhodnutí Okresního soudu v Olomouci sp. zn.: C V 471/50 ze dne 30.3.1951

Rozhodnutí Krajského soudu v Praze sp. zn.: Opr XII 4/50 ze dne 10.1.1950

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn.:

Rv II 513/40

Rv II 689/30

Rv I 1909/36

Rv II 110/26

Rv I 1046/25

Rv I 1607/22

28 Cdo 693/2006

30 Cdo 1501/2007

30 Cdo 57/2008

33 Cdo 2393/2007

33 Odo 29/2005

33 Odo 1244/2004

29 Odo 228/2000

3 Odo 538/2003

3 Cdon 69/96 ze dne 26.6.1997
22 Cdo 1567/2004 ze dne 7.9.2004
29 Odo 756/2005
29 Cdo 228/2000 ze dne 23.1.2001
32 Odo 1242/2005
22 Cdo 1705/2008
23 Cdo 1102/2008
23 Odo 1649/2006 ze dne 18.2.2009
28 Cdo 2794/2010
22 Cdo 2617/2008
26 Odo 979/2006
30 Cdo 3172/2007
22 Cdo 1253/99
22 Cdo 3000/2008 ze dne 22.9.2008

Rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn.:

II. ÚS 249/97 ze dne 26.2.1998
III. ÚS 729/06 ze dne 3.1.2007
IV. ÚS 262/10 ze dne 16.9.2010
III. ÚS 50/04
Pl. ÚS 78/06 ze dne 16.10.2007
Pl. ÚS 33/05

Rozhodnutí ÚPV sp. zn.:

O-114534 ze dne 19.12.2006
O-63509-91 ze dne 1.6.1999
O-131175 ze dne 12.6.2001
O-432048 ze dne 3.9.2007
O-195936 ze dne 14.6.2005

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn.: Cpjn 201/2005 ze dne 19.4.2006

Rozhodnutí Evropského soudního dvora sp. zn.: C-529/07